



ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Εκλογικές τάσεις #4

Δανάη Κολτσιδά
Πολιτική Επιστήμονας
Διευθύντρια ΙΝΠ

Κώστας Πουλάκης
Μαθηματικός

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ



- Οι **Εκλογικές Τάσεις** δημοσιεύονται ηλεκτρονικά από το [Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς](#) σε διμηνιαία βάση.

- Στηρίζονται στη διαχρονική καταγραφή, σύγκριση και ανάλυση των ευρημάτων των πολιτικών ερευνών («δημοσκοπήσεων») πανελλαδικής κλίμακας, που δημοσιεύονται στο αντίστοιχο κάθε φορά χρονικό διάστημα από τις αναγνωρισμένες, βάσει του Μητρώου του Ε.Σ.Ρ., εταιρίες.

- Στόχος είναι η ανάλυση της κοινωνικής κίνησης κάθε περιόδου με βάση τα αντίστοιχα δεδομένα και όχι η πρόβλεψη του αποτελέσματος των επόμενων κάθε φορά εκλογών.

- Η ευθύνη του περιεχομένου της ανάλυσης βαρύνει αποκλειστικά τους συγγραφείς.

Η χρονική περίοδος

Η ανά χειράς – τέταρτη κατά σειρά – έκδοση των **Εκλογικών Τάσεων** έρχεται σε ένα σημείο καμπής για την ελληνική, και όχι μόνο, κοινωνία, καθώς αποτυπώνει τις τάσεις που καταγράφηκαν σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο κατά τους τελευταίους δύο μήνες (από τις 18/3/2020, οπότε και δημοσιεύτηκε η **προηγούμενη έκδοση των Εκλογικών Τάσεων #3**, μέχρι και τις 28/5/2020 – ημερομηνία δημοσίευσης της τελευταίας έρευνας που περιλαμβάνεται στην ανάλυσή μας). Πρόκειται, με άλλα λόγια, για την περίοδο κατά την οποία η Ελλάδα και η υπόλοιπη Ευρώπη (και όχι μόνο) βρέθηκαν αντιμέτωπες με την πανδημία του **covid19**.

Η διαχείριση της **υγειονομικής έκτακτης ανάγκης** αποτέλεσε μία πρόκληση για όλες τις κοινωνίες, δοκιμάζοντας την κοινωνική συνοχή, τις αντοχές των συστημάτων υγείας, των προνοιακών δομών και σειράς άλλων υπηρεσιών, δημόσιων και ιδιωτικών : από την εφοδιαστική αλυσίδα και τις τηλεπικοινωνιακές υποδομές, μέχρι την καθαριότητα των πόλεων. Την ίδια στιγμή, τα μέτρα που λήφθηκαν για τον περιορισμό της πανδημίας περιελάμβαναν στις περισσότερες χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, περισσότερο ή λιγότερο αυστηρά μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης (**social distancing**) μέχρι και αυστηρούς περιορισμούς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και των μετακινήσεων (**lockdown**). Μέτρα όπως αυτά, εκτός των ψυχοκοινωνικών συνεπειών, όπως είναι λογικό, είχαν σημαντικές συνέπειες και στο πεδίο της **οικονομίας**, προκαλώντας ταυτόχρονη κρίση και στο πεδίο της ζήτησης και στο πεδίο της προσφοράς¹. Την ίδια δε στιγμή αποτέλεσαν, σχεδόν αυταπόδεικτα, μία δοκιμασία για τα

¹ Για τις οικονομικές διαστάσεις της τρέχουσας κρίσης, βλ. μεταξύ άλλων τα κάτωθι κείμενα που δημοσιεύτηκαν στο πλαίσιο της σειράς e-papers **Αναλύσεις για τον #covid19** του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς (2020) : **(α)** Σταθάκης, Γιώργος, «Η ελληνική οικονομία την επαύριον της πανδημίας», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/giorgos-stathakis-i-elliniki-ikonomia-tin-epavriou-tis-pandimias/>, **(β)** Pianta, Mario, Αγγέλη, Ελευθερία (μτφρ.), «Κρίση κορονοϊού: Σημαντικές οικονομικές και δημοσιονομικές συνέπειες», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/mario-pianta-krisi-koronoiou-simantikes-ikonomikes-ke-dimosionomikes-synepies/>, **(γ)** Chavez, Daniel, Κολτσίδα, Δανάη (μτφρ.), «Το Κράτος, οι δημόσιες απαντήσεις και η επόμενη μέρα μετά την πανδημία», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/daniel-chavez-to-kratos-i-dimosies-apantisis-ke-i-epomeni-mera-meta-tin-pandimia/> και **(δ)** Αρανίτου, Βάλια, «Οι ασύμμετρες επιπτώσεις στην ελληνική επιχειρηματικότητα από την κρίση του Coronavirus», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/valia-aranitou-i-asymmetres-epiptosis-stin-elliniki-epichirimatikotita-apo-tin-krisi-tou-coronavirus/>. Βλ. επίσης το υλικό της εκδήλωσης που πραγματοποίησε στις 13/5/2020 το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, στο πλαίσιο του κύκλου «Κοινωνία, Οικονομία & Πολιτική στην μετα-covid19 εποχή» με θέμα **Η ελληνική**

δημοκρατικά πολιτεύματα ανά τον κόσμο, καθώς για πρώτη φορά επιβλήθηκαν τέτοιας κλίμακας περιορισμοί και απαγορεύσεις στο πεδίο των ελευθεριών, σε ειρηνικές και δημοκρατικές συνθήκες. Ωστόσο το εύρος των **οικονομικών επιπτώσεων** της πανδημίας και, κυρίως, ο αντίκτυπος αυτών στην **εργασία**, στην **κοινωνική συνοχή**, στις **ανισότητες**², και αντίστοιχα ο βαθμός περιορισμού των **δημοκρατικών λειτουργιών** και των **ελευθεριών**³ διαφέρει, ανάλογα με τις πολιτικές που αποφασίστηκαν και υλοποιήθηκαν σε κάθε χώρα.

Η πρώτη φάση του covid19 – Το δίμηνο του social distancing και του lockdown

Η «πρώτη φάση», λοιπόν, της κρίσης του covid19, αυτή δηλαδή που είχε κατά κύριο λόγο υγειονομικό χαρακτήρα και αφορούσε στην αποτροπή μιας ανεξέλεγκτης εξάπλωσης του ιού στη χώρα μας συμπίπτει σε γενικές γραμμές με την περίοδο που περιλαμβάνει η παρούσα ανάλυση : από τα μέσα Μαρτίου, οπότε και ξεκίνησαν να λαμβάνονται σταδιακά τα μέτρα social distancing (κλείσιμο σχολείων, χώρων πολιτισμού, άθλησης κ.λπ.), που κατέληξαν σε ένα αρκετά εκτεταμένο lockdown, μέχρι και την τμηματική άρση των μέτρων (σταδιακή επαναλειτουργία καταστημάτων, σχολείων, άρση απαγορεύσεων μετακίνησης κ.λπ.).

οικονομία την επαύριο της πανδημίας. Ο κίνδυνος μιας ύφεσης διαρκείας και οι προοπτικές ανάκαμψης, διαθέσιμο εδώ: <https://poulantzas.gr/i-elliniki-ikonomia-tin-epavrio-tis-pandimias-o-kindynos-mias-yfesis-diarkias-ke-i-prooptikes-anakampsis-video/>.

² Για τις επιπτώσεις των αποφάσεων που λήφθηκαν στο πεδίο, ιδίως, της εργασίας, βλ. μεταξύ άλλων τα κείμενα που δημοσιεύτηκαν στην ανωτέρω σειρά e-papers (βλ. προηγούμενη υποσημείωση): **(α)** Καραμεσίνη, Μαρία, «Η επόμενη μέρα της μισθωτής εργασίας: Ο εφιάλης της ανεργίας, της υποαπασχόλησης και της φτωχοποίησης», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/maria-karamesini-i-epomeni-mera-tis-misthotis-ergasias-o-efialtis-tis-energias-tis-yproapascholis-ke-tis-ftochopiisis/>, **(β)** Σερμπέτης, Σέργιος, «Η ορθολογικότητα του "νέου εργατικού δικαίου". Σκέψεις γύρω από την ιδεολογική βάση της (απο)ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων, στον καιρό της πανδημίας (ή και μετά)», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/sergios-serbetis-i-orthologikotita-tou-neou-ergatikou-dikeou/>, **(γ)** Κορφιιάτης, Πάνος, «Ο κόσμος της εργασίας απέναντι σε μια διπλή πρόκληση: Κορονοϊός και εργασιακή πραγματικότητα», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/panos-korfiatis-o-kosmos-tis-ergasias-apananti-se-mia-dipli-proklisi-koronoios-ke-ergasiaki-pragmatikotita/> και **(δ)** Μελίδης, Κυριάκος, «Από την επισφάλεια της οικονομικής κρίσης στην επισφάλεια του covid19», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/kyriakos-melidis-apo-tin-episfalia-tis-ikonomikis-krisis-stin-episfalia-tou-covid-19/>.

³ Για το ζήτημα της πανδημίας σε σχέση με τη λειτουργία της πολιτικής και της δημοκρατίας, των θεσμών και των ελευθεριών, βλ. μεταξύ άλλων και τα κείμενα που αναρτήθηκαν στην ίδια σειρά e-papers (βλ. υποσημείωση 1): **(α)** Καϊδατζής, Ακρίτας, «Πανδημία, δημοκρατία, δικαιώματα: Το τέλος του συνταγματικού δικαίου», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/akritas-kaidatzis-pandimia-dimokratia-dikeomata-to-teleos-tou-syntagmatikou-dikeou/>, **(β)** Νικολούζος, Αλέξανδρος, «Μετά την πανδημία: Το δικαίωμα της συνάθροισης ως καρικατούρα», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/alexandros-nikoulouzos-meta-tin-pandimia-to-dikeoma-tis-synathrasis-os-karikatoura/> και **(γ)** Σταυρακάκης, Γιάννης, «Ιδεολογικές όψεις της υγειονομικής κρίσης», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/giannis-stavarakakis-ideologikes-opsis-tis-ygionomikis-krisis-covid19/>.

Η περίοδος αυτή είχε ορισμένα πολύ συγκεκριμένα και πολύ ιδιαίτερα (σε σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη περίοδο που γνωρίζουμε ως τώρα) **χαρακτηριστικά** :

- **Την κυριαρχία του φόβου ως βασικού συναισθήματος, και μάλιστα αφ' ενός σε μαζική κλίμακα, αφ' ετέρου αναγόμενου στον πρωταρχικό φόβο – αυτόν για τη ζωή.**

Ο άμεσος κίνδυνος ανεξέλεγκτης διάδοσης του ιού, η επίγνωση των αδυναμιών του συστήματος υγείας της χώρας μας, οι εικόνες και οι αριθμοί που είδαμε σε πολύ κοντινές μας (εντός ή εκτός εισαγωγικών) χώρες, όπως η Ιταλία ή η Ισπανία, ενεργοποίησαν όπως είναι λογικό το φόβο των πολιτών. Πρόκειται για ένα αναμενόμενο, δεδομένων των συνθηκών, συναίσθημα, το οποίο όμως την ίδια στιγμή αξιοποιήθηκε – αν δεν καλλιεργήθηκε – επικοινωνιακά, όπως λ.χ. με τη χρησιμοποίηση ενός πολεμικού λεξιλογίου («ο αόρατος» – και κατά τούτο περισσότερο τρομακτικός – «εχθρός») από την κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό, δανεισμένου σε μεγάλο ποσοστό από την επικοινωνιακή στρατηγική του προέδρου Μακρόν.

- **Την πρωτοκαθεδρία του επιστημονικού λόγου και των «ειδικών» έναντι των πολιτικών αποφάσεων, τουλάχιστον σε επίπεδο ρητορικής** και παρά το γεγονός ότι στην πραγματικότητα οι αποφάσεις εξακολούθησαν καθ' όλο το κρίσιμο διάστημα να λαμβάνονται από την υπεύθυνη κυβέρνηση της χώρας. Το ειδικό αυτό βάρος που απέκτησαν οι ειδικοί λοιμωξιολόγοι, με προεξάρχοντα τον καθηγητή κ. Σωτήρη Τσιόδρα – η δημοφιλία του οποίου υπήρξε πρωτόγνωρη – στη συνείδηση της κοινής γνώμης, έχει ωστόσο μία διττή ανάγνωση : Αφ' ενός είναι προφανώς θετικό το γεγονός ότι επικράτησε ο επιστημονικός ορθολογισμός έναντι τυχόν θεωριών συνομωσίας που θα απόβαιναν μοιραίες για τη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης, αφ' ετέρου ωστόσο, το γεγονός αυτό αξιοποίησε κατά συνειδητή επικοινωνιακή επιλογή της η κυβέρνηση, ώστε να ενισχύσει την κοινωνική αποδοχή των επιλογών της – ακόμα και όσων είναι σαφές ότι δεν αποτελούσαν επιστημονικά «μονόδρομο» – συσκοτίσε τον πολιτικό χαρακτήρα πολλών επιλογών και ματαίωσε εκ προοιμίου κάθε προσπάθεια (εποικοδομητικής) πολιτικής συζήτησης γύρω από τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας.

- **Τη μαζική (αυτό)απομόνωση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού (το γνωστό πια «μένουμε σπίτι»), η οποία μετέβαλε ριζικά τους διαύλους ενημέρωσης και επικοινωνίας των ανθρώπων και, τελικά, τις διαδρομές μέσω των οποίων οι**

άνθρωποι διαμόρφωναν άποψη για τα τεκταινόμενα. Η σχεδόν εξαφάνιση της διαζώσης κοινωνικοποίησης και του δημόσιου χώρου, ο περιορισμός των επαφών και των συζητήσεων σε ένα στενό κύκλο μελών της οικογένειας ως επί το πλείστον, η ενημέρωση αποκλειστικά μέσω της τηλεόρασης και του διαδικτύου επέδρασαν καθοριστικά στους τρόπους με τους οποίους οι πολίτες ενημερώνονταν και – σε ορισμένες σπάνιες περιπτώσεις (όπως λ.χ. η περίπτωση της στήριξης των καλλιτεχνών ή η κριτική στην «επιμόρφωση» των αυτοαπασχολούμενων επιστημόνων) – κινητοποιούνταν. Στην περίπτωση δε της Ελλάδας, **το προβληματικό από πλευράς πολυφωνίας και ανεξαρτησίας μιντιακό τοπίο⁴** έκανε τη συνθήκη αυτή ακόμα πιο σημαντική, καθώς η βασική δίοδος επαφής των ανθρώπων με τον «έξω κόσμο» και εκείνη που έχει εξ ορισμού την ευθύνη ελέγχου της εκάστοτε εξουσίας, ειδικά σε εξαιρετικές συνθήκες, δεν διασφάλιζε πάντοτε τις προϋποθέσεις της σωστής, πολυφωνικής και αντικειμενικής ενημέρωσης.

Εκλογικές Τάσεις #4 ή Εκλογικές Τάσεις «covid19 special edition»;

Ενόψει όλων των ανωτέρω, οι **Εκλογικές Τάσεις #4** αποτελούν, τρόπον τινά, μια «**ειδική έκδοση για τον covid19**», με την έννοια ότι καταγράφουν μια **εξαιρετική περίπτωση**, τη στιγμιαία αποτύπωση των απόψεων και των τάσεων εντός της ελληνικής κοινωνίας κατά τη διάρκεια μιας πρωτόγνωρης κρίσης. **Η συζήτηση περί του εάν η τρέχουσα πανδημία θα αποτελέσει απλώς μια «παρένθεση» ή θα γίνει ο καταλύτης ευρύτερων κοινωνικών ή πολιτικών μετασχηματισμών, προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση είναι – και θα παραμείνει για καιρό ακόμα – σε εξέλιξη**, καθώς είναι πολύ νωρίς για να προεξοφλήσει κανείς τόσο αυτή καθαυτή την υγειονομική έκβαση του φαινομένου (αν δηλαδή θα υπάρξει δεύτερο κύμα της πανδημίας και με τι χαρακτηριστικά, πότε θα υπάρξει διαθέσιμο στην αγορά φάρμακο και, πολύ περισσότερο, εμβόλιο κ.ο.κ.), όσο και, πολύ περισσότερο, τις επιπτώσεις της πανδημίας στην

⁴ Τα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν με αφορμή την πρόσφατη Παγκόσμια Ημέρα Ελευθεροτυπίας είναι ανησυχητικά : Σε επίπεδο ΕΕ η Ελλάδα καταλαμβάνει την 24^η θέση στο σύνολο των 27 κρατών-μελών της ΕΕ και την 65^η στο σύνολο των 180 χωρών, σύμφωνα με το δείκτη ελευθεροτυπίας των Δημοσιογράφων Χωρίς Σύνορα (RSF) : <https://rsf.org/en/ranking#>

οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή – οι οποίες εξάλλου δεν σχετίζονται μονοσήμαντα με τις εξελίξεις στο επίπεδο της υγειονομικής κρίσης⁵.

Αυτό βέβαια δεν πρέπει να συγχέεται με την **αντανάκλαση της εξέλιξης της πανδημίας και των χειρισμών κυβέρνησης και αντιπολίτευσης γύρω από αυτή στις στάσεις της κοινής γνώμης**, η οποία – όπως και σε κάθε άλλο μεγάλο γεγονός – είναι άμεσα ορατή. Εξάλλου, ήδη κατά στην προηγούμενη (3^η) έκδοση των **Εκλογικών Τάσεων**, διαβλέποντας τις συνέπειες της πανδημίας στο πεδίο του πολιτικού ανταγωνισμού, παρά το γεγονός ότι βρισκόμασταν τότε μόλις στο προοίμιο αυτού που θα ακολουθούσε, αναφέραμε μεταξύ άλλων στην οποία, μεταξύ άλλων, αναφέραμε :

Η περίοδος που μελετάμε [από το τελευταίο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου του 2019 μέχρι και το πρώτο μισό του Μαρτίου του 2020] είχε σημαντικές εξελίξεις στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο – όπως ενδεικτικά το νέο ασφαλιστικό σύστημα, η μείωση των ρυθμών ανάπτυξης ήδη από το δ' τρίμηνο του 2019, αλλά και το ανοιχτό ερώτημα της προστασίας της α' κατοικίας από πλειστηριασμούς – οι οποίες, ωστόσο, επισκιάστηκαν επικοινωνιακά από τις έκτακτες εξελίξεις στο πεδίο των ελληνοτουρκικών, αλλά και του κορονοϊού. [...]

[Το επόμενο διάστημα] θα φανούν οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της αστάθειας στην περιοχή και, κυρίως, της επιδημίας του κορονοϊού, οι οποίες αναμένεται να είναι εξαιρετικά μεγάλες, όπως δείχνουν τα στοιχεία από όλο τον κόσμο, ειδικά αν δεν ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα και σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το γεγονός ότι οι εξελίξεις αυτές βρίσκουν την ελληνική

⁵ Μέρος της σχετικής συζήτησης που διεξάγεται διεθνώς έχει αποτυπωθεί και σε κείμενα της ανωτέρω σειράς e-papers του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς (βλ. υποσημείωση 1), όπως ιδίως τα εξής : **(α)** Dörre, Klaus, Λυσικάτου, Βαγγία (μτφρ.), «Κατάσταση Εξαίρεσης: Σχόλια για την πολιτική οικονομία μιας πανδημίας», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/klaus-dorre-katastasi-exeresis-scholia-gia-tin-politiki-ikonomia-mias-pandimias/>, **(β)** Badiou, Alain, Δρόσος, Διονύσης (μτφρ.), «Σχετικά με την επιδημική κατάσταση», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/alain-badiou-schetika-me-tin-epidimiki-katastasi/>, **(γ)** Δρόσος, Διονύσης, «Η πανδημία ως ουδέτερος παράγων και ως καταλύτης», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/dionysis-g-drosos-i-pandimia-os-oudeteros-paragon-ke-os-katalytis/>, **(δ)** Santos, Boaventura de Sousa, Μιχαλακέα, Αθηνά (μτφρ.), «Η τραγική διαφάνεια του ιού», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/boaventura-de-sousa-santos-i-tragiki-diafania-tou-iou/> και **(ε)** Βάκη, Φωτεινή, «Covid-19. Ένας πολιτικός ιός», διαθέσιμο στο: <https://poulantzas.gr/yliko/fotini-vaki-covid-19-enas-politikos-ios/>. Βλ. επίσης το υλικό της εκδήλωσης με τίτλο *Πού θα προσγειωθούμε μετά την πανδημία; Μια συζήτηση με τον Bruno Latour*, που πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς στις 16/5/2020, διαθέσιμο εδώ : <https://vimeo.com/421476908>.

κοινωνία ακριβώς τη στιγμή που ανέμενε να επωφεληθεί επιτέλους από την έξοδο, μόλις πριν από ενάμιση χρόνο από την προηγούμενη κρίση και περίοδο λιτότητας, θα έχει αναμφίβολα επίπτωση και στο πώς θα αξιολογήσει την ικανότητα της κυβέρνησης να αποτρέψει μια νέα κρίση. [...]

Ένα πάγιο δεδομένο στη μελέτη της εκλογικής συμπεριφοράς είναι το ότι οι έκτακτες συνθήκες και οι κρίσεις, που ενισχύουν τα συναισθήματα ανησυχίας και φόβου, οδηγούν τους πολίτες να αναζητούν ηγεσία, με αποτέλεσμα να συσπειρώνονται γύρω από την εκάστοτε κυβέρνηση και να υποχωρεί η ένταση των κομματικών διαιρέσεων. Ο κανόνας αυτός φαίνεται ότι επιβεβαιώνεται κατά την περίοδο που διανύει η χώρα μας, αφού οι έκτακτες συνθήκες και το κλίμα ανησυχίας και φόβου που προκάλεσαν οι εξελίξεις με τα ελληνοτουρκικά, η κατάσταση στον Έβρο, αλλά και η διάδοση του κορονοϊού και στη χώρα μας, συσπείρωσαν τους πολίτες γύρω από την κυβέρνηση. Στην ίδια δε κατεύθυνση συνέβαλε και το γεγονός ότι η αντιπολίτευση - εύλογα και σωστά - κινήθηκε σε ήπιους και συναινετικούς τόνους.

Βέβαια, το αίσθημα απειλής, η ανησυχία, ο φόβος δεν διαρκούν για πάντα. [...]

Οι έκτακτες συνθήκες που αναφέραμε - και ειδικά τα θέματα εξωτερικής πολιτικής και δημόσιας υγείας - δημιουργούν μια δύσκολη εξίσωση και για την αντιπολίτευση. Είναι σαφές ότι σε στιγμές κρίσης, η κοινωνία αναμένει από τις πολιτικές δυνάμεις συστράτευση, ωστόσο - με δεδομένο ότι τα θέματα που έχουν ανακύψει και, πολύ περισσότερο, η διαχείρισή τους αναδεικνύουν και μεγάλα πολιτικά διακυβεύματα - τα κόμματα της αντιπολίτευσης, με πρώτο τον ΣΥΡΙΖΑ, λόγω και του θεσμικού του ρόλου, καλούνται να βρουν τη λεπτή ισορροπία μεταξύ στήριξης της κυβέρνησης αφ' ενός εκεί που χρειάζεται ενιαίο μέτωπο και την άσκηση κριτικής ή την προβολή της δικής τους εναλλακτικής πρότασης στα θέματα που πρέπει.

Με δυο λόγια, η περίοδος που μελετάμε έχει αναμφίβολα το χαρακτήρα μιας **εξαιρετικής συνθήκης**, η οποία αποτυπώθηκε, όπως θα δούμε στις στάσεις των πολιτών και στον τρέχοντα πολιτικό ανταγωνισμό. Τελείως ωστόσο διαφορετικό είναι το ερώτημα αν αυτή η εξαιρετική

συνθήκη, θα αποτελέσει και **τομή** για την ελληνική κοινωνία και, κατ' επέκταση, για την ελληνική πολιτική.

Παίρνοντας υπόψη τα παραπάνω, στην παρούσα «ειδική έκδοση», όπως προαναφέρθηκε τηρούμε μεν τη μεθοδολογία που εγκαινιάσαμε από την αρχή της σειράς **Εκλογικές Τάσεις** (ιδίως τη χρήση χρονοσειρών και τη διαχρονική σύγκριση των δημοσκοπικών ευρημάτων από έκδοση σε έκδοση), γιατί αυτή θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε διαχρονικές συνέχειες και ασυνέχειες ώστε, μεσοπρόθεσμα, να είμαστε σε θέση να δούμε τη συνολική εικόνα. Ωστόσο, με δεδομένο τον εξαιρετικό χαρακτήρα της περιόδου, προτάσσουμε στην ανάλυσή μας δύο ακόμα στοιχεία: το πρώτο αφορά τη **συγκριτική επισκόπηση των δημοσκοπικών ευρημάτων στην υπόλοιπη Ευρώπη** κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ενώ το δεύτερο αφορά τη **συνοπτική καταγραφή των απόψεων των Ελλήνων και Ελληνίδων πολιτών ειδικά για το ζήτημα της πανδημίας**, τη διαχείριση και τις συνέπειές της, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στις ερωτήσεις γύρω από την επικαιρότητα των ερευνών κοινής γνώμης του τελευταίου διαστήματος.

Κυριότερα γεγονότα της περιόδου

Λόγω του «εξαιρετικού», όπως προαναφέραμε, χαρακτήρα της περιόδου την οποία αφορά η ανάλυση, θα μπορούσαμε ενδεχομένως να παραλείψουμε το «χρονολόγιο» το οποίο συνήθως παραθέτουμε στις αναλύσεις μας, αφού το μοναδικό θέμα της επικαιρότητας ήταν η πανδημία. Ωστόσο, επιλέξαμε να καταγράψουμε τους βασικότερους «σταθμούς» της περιόδου, ακριβώς γιατί – παρά τα κοινά χαρακτηριστικά της – η περίοδος της πανδημίας δεν υπήρξε ενιαία και αδιαφοροποίητη, τόσο με βάση την εξέλιξη της διάδοσης του ιού όσο και με βάση τις πολιτικές αποφάσεις που λήφθηκαν στο μεσοδιάστημα και τους χειρισμούς και τις πρωτοβουλίες κυβέρνησης και αντιπολίτευσης.

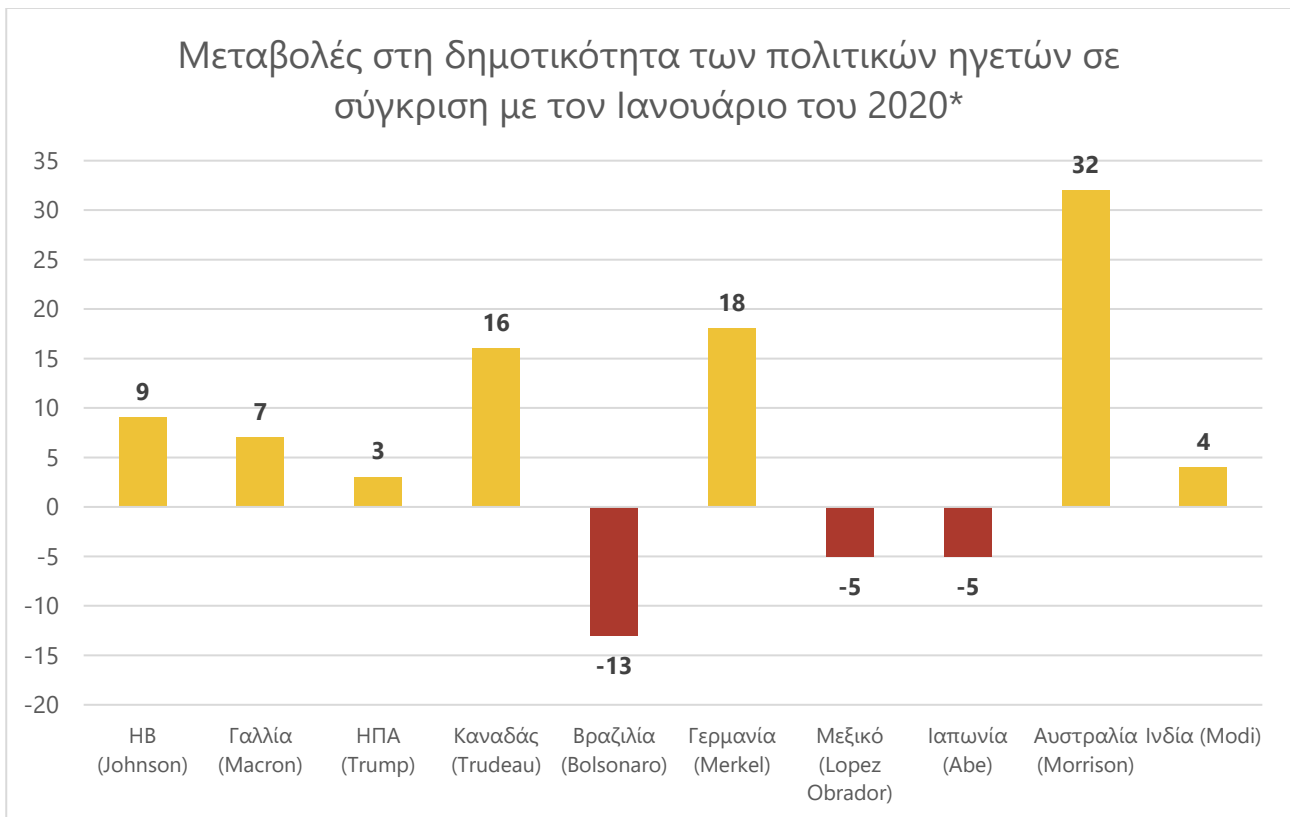




Οι τάσεις στην Ευρώπη

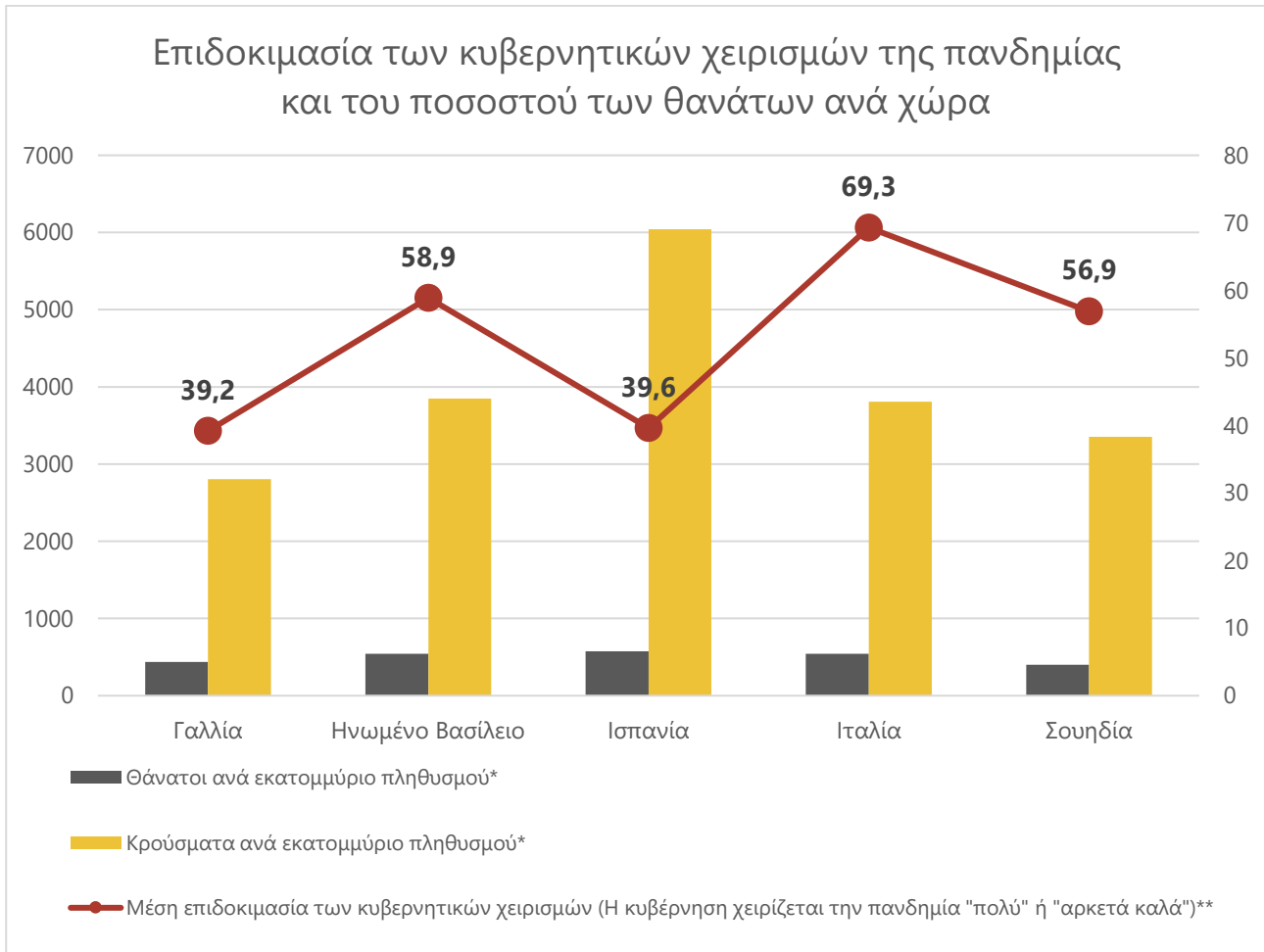
Μια διεξοδική μελέτη της **συσχέτισης μεταξύ των χειρισμών κάθε κυβέρνησης στο θέμα της πανδημίας του covid19 και των στάσεων της κοινής γνώμης έναντι αυτών, καθώς και των δημοσκοπικών επιδόσεων των κυβερνώντων κομμάτων**, θα απαιτούσε χώρο και χρόνο πολύ ευρύτερο του εδώ διαθέσιμου και θα ξέφευγε του πεδίου ενδιαφέροντος της ανάλυσής μας. Με την έννοια αυτή, τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε είναι απλώς ενδεικτικά και επιβεβαιώνουν σε γενικές γραμμές τις τάσεις που επισημάναμε και στην Ελλάδα – και θα δούμε αναλυτικά και στη συνέχεια.

Διάγραμμα 1 : Πώς μεταβλήθηκαν οι δημοτικότητες (θετικές γνώμες) των ηγετών κάποιων από τις μεγαλύτερες χώρες διεθνώς κατά τη διάρκεια της πανδημίας;



*Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων Morning Consult (morningconsult.com). Η σειρά με την οποία παρουσιάζονται οι χώρες στο γράφημα ακολουθεί φθίνουσα πορεία αριθμού θανάτων από covid19 ανά εκατομμύριο πληθυσμού (με βάση τα δεδομένα του worldometers.info για τις 26/5).

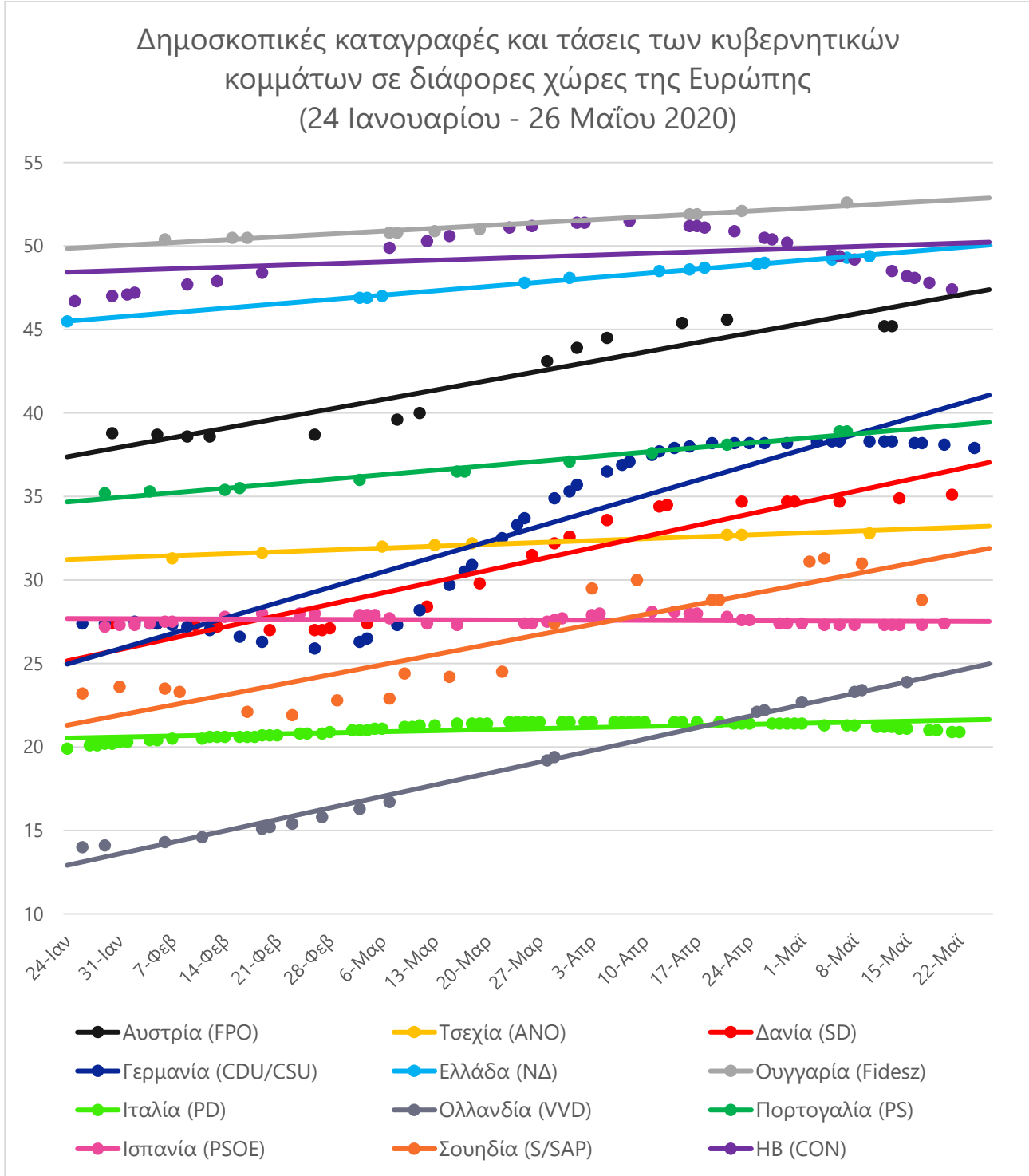
Διάγραμμα 2 : Σχετίζεται - και πώς - το ύψος των κρουσμάτων και των θανάτων από covid19 με τα ποσοστά επιδοκιμασίας των κυβερνητικών χειρισμών σε κάθε χώρα;



*Πηγή : Worldometers.info για τις 26/5

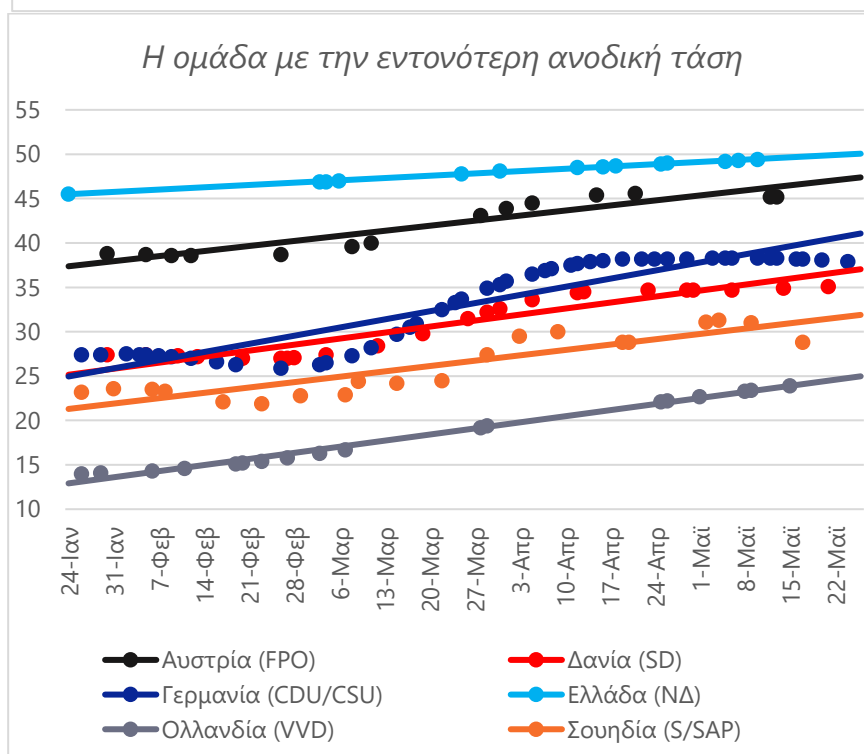
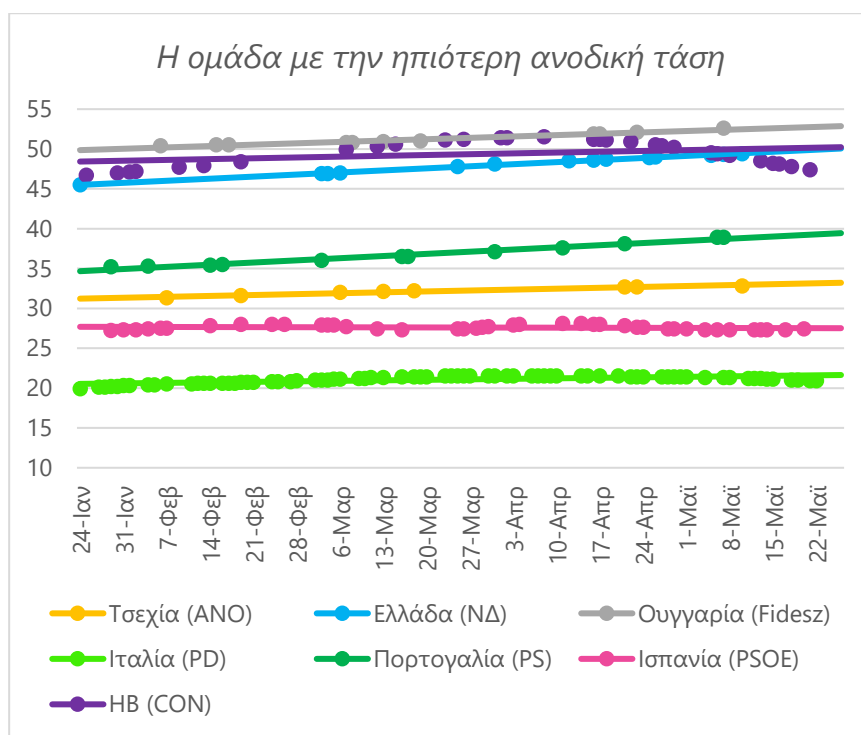
**Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων YouGov για τις χώρες με τον υψηλότερο αριθμό θανάτων ανά εκατομμύριο πληθυσμού για τις οποίες υπήρχαν δεδομένα

Διάγραμμα 3 : Πώς κινήθηκαν οι δημοσκοπικές καταγραφές των κομμάτων που είχαν την ευθύνη της διακυβέρνησης των επιμέρους χωρών κατά τη διάρκεια της πανδημίας;

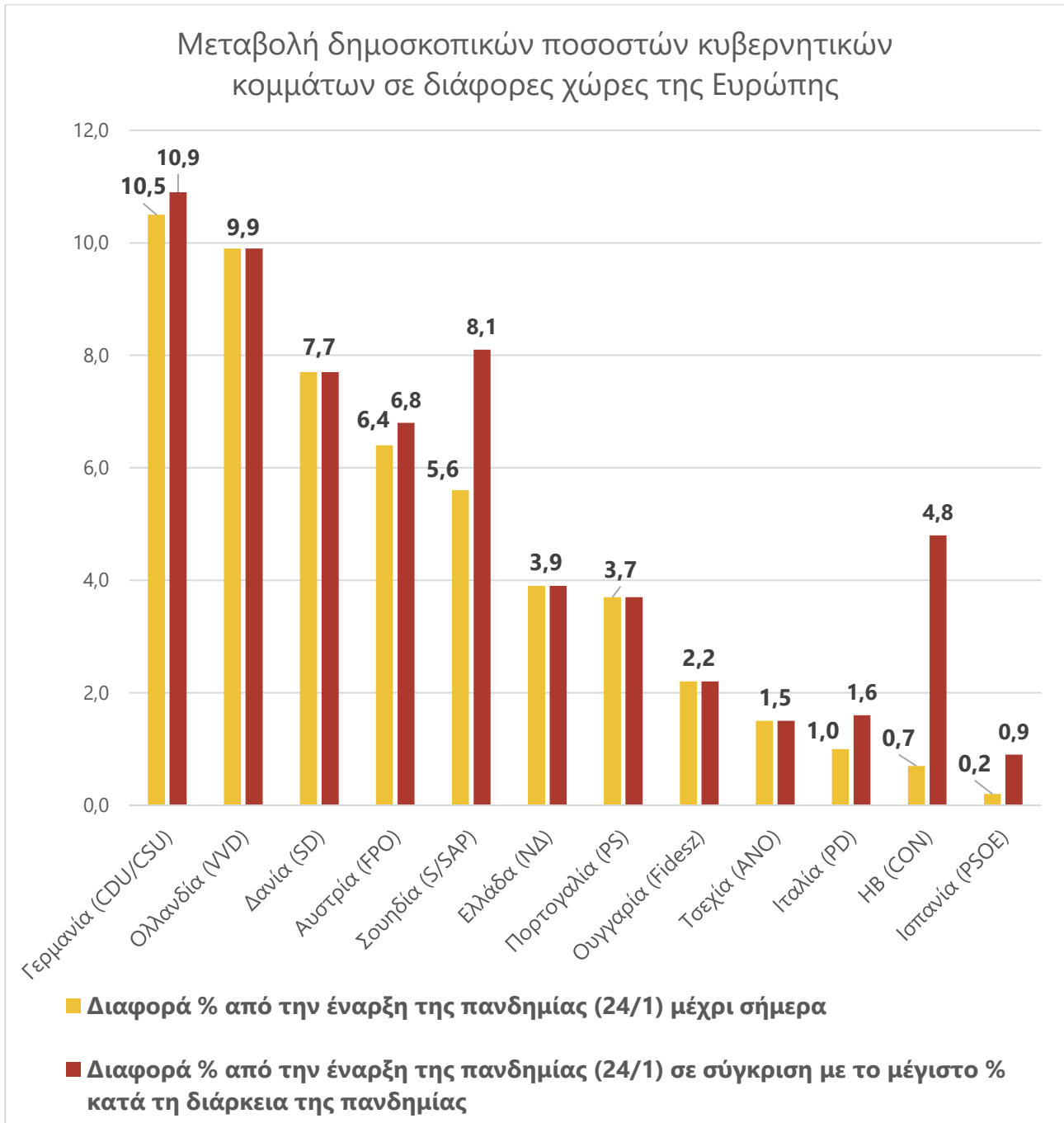


*Πηγή : Επεξεργασία στοιχείων Europe Elects (www.europeelects.eu). Ως κυβερνήτων κόμμα σε κάθε χώρα καταγράφεται το κόμμα στο οποίο ανήκει ο/η πρωθυπουργός ή καγκελάριος. Οι δημοσκοπικές καταγραφές κάθε κόμματος αποτυπώνονται με τα αντίστοιχα σημεία στο διάγραμμα. Οι ευθείες γραμμές αποτελούν τις αντίστοιχες γραμμικές τάσεις.

Το παραπάνω διάγραμμα (3) αναλύεται αμέσως παρακάτω, για τη διευκόλυνση του αναγνώστη/της αναγνώστριας σε δύο επιμέρους διαγράμματα, ομαδοποιώντας τα κυβερνητικά κόμματα των διαφορετικών χωρών σε δύο κατηγορίες : (α) Την ομάδα που παρουσιάζει την ηπιότερη ανοδική τάση και (β) την ομάδα που παρουσιάζει την εντονότερη ανοδική τάση. Για λόγους συγκρισιμότητας (αλλά και επειδή βρίσκεται στο μέσο ακριβώς της κατάταξης), η Ελλάδα και η Νέα Δημοκρατία περιλαμβάνονται και στα δύο διαγράμματα.



Διάγραμμα 4 : Πόσο μεταβλήθηκε το (δημοσκοπικό) ποσοστό των κυβερνητικών κομμάτων κατά τη διάρκεια της πανδημίας;



*Πηγή : Επεξεργασία δεδομένων Europe Elects (www.europeelects.eu)

Με βάση τα παραπάνω – ενδεικτικά – δεδομένα, προκύπτουν ορισμένα κατ' αρχήν συμπεράσματα που φαίνεται να ισχύουν διεθνώς :

- Η πανδημία – όπως και κάθε συγκυρία η οποία εντείνει τα συναισθήματα φόβου και ανασφάλειας για το μέλλον – τείνει να **ενισχύει τη συσπείρωση των πολιτών γύρω από την εκάστοτε ηγεσία τους**, με αποτέλεσμα να αυξάνονται τα ποσοστά αποδοχής και υποστήριξης προς τους πολιτικούς ηγέτες και τα κόμματα που βρίσκονται στη διακυβέρνηση, γεγονός που αποτελεί κοινό τόπο για όλους τους αναλυτές διεθνώς και διαχρονικά. Εξ άλλου, όπως προκύπτει και από τα παραπάνω διαγράμματα (1-4), τα ποσοστά αποδοχής/δημοφιλίας όλων σχεδόν των ηγετών, όπως επίσης και τα ποσοστά όλων σχεδόν των κυβερνητικών κομμάτων που περιλαμβάνονται στην ανάλυσή μας, αυξήθηκαν από τον Ιανουάριο μέχρι και σήμερα. Ακόμα και στις χώρες που χτυπήθηκαν σφοδρότερα από την πανδημία (ΗΠΑ, ΗΒ, Ιταλία, Ισπανία κ.ά.) τόσο οι πολιτικοί τους ηγέτες όσο και τα αντίστοιχα κόμματα επωφελήθηκαν δημοσκοπικά, έστω περιορισμένα.

- **Η επίδραση, ωστόσο, της πανδημίας δεν φαίνεται να είναι ομοιόμορφη και κυρίως δεν έχει την ίδια ένταση.** Οι απόψεις των πολιτών για τους ηγέτες και τα κόμματα επηρεάζονται από σειρά παραγόντων, καθώς – ακόμα και μέσα στην καρδιά της πανδημίας – η (υπόλοιπη) ζωή δεν σταματά. Έτσι, τόσο οι επιλογές κάθε ηγέτη/κόμματος, όσο και αντικειμενικά στοιχεία (παραδείγματος χάρη το σημείο του εκλογικού κύκλου στο οποίο βρίσκονταν κάθε χώρα τη στιγμή που εμφανίστηκε η πανδημία, ο χρόνος που έχει διανύσει ένας ηγέτης στο αξίωμά του κ.λπ.) είναι πιθανό να σχετίζονται με τα περιθώρια αύξησης της αποδοχής του ή του μεριδίου του στην πρόθεση ψήφου. Λόγου χάρη, το γεγονός ότι οι ηγέτες των χωρών της Λατινικής Αμερικής (Βραζιλία, Μεξικό) που περιλαμβάνονται στα στοιχεία που παρουσιάζουμε (διάγραμμα 1), είναι μεταξύ των λίγων που είδαν τη δημοτικότητα τους να μειώνεται, σχετίζεται ασφαλώς με τη διαχείριση της πανδημίας δεν είναι ωστόσο κατά τη γνώμη μας ανεξάρτητο και από της συνολική κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή, όπου οι έντονες κοινωνικές διαμαρτυρίες ήταν καθημερινά στην ημερήσια διάταξη πολύ πριν την εμφάνιση του covid19 και οι κοινωνικές ανισότητες και εντάσεις είναι τεράστιες.

• Αντίστοιχα, φαίνεται ότι **δεν υπάρχει ευθεία σύνδεση ανάμεσα στο πόσο καλά πήγε κάθε χώρα στη διαχείριση της πανδημίας και της υγειονομικής κρίσης – με βάση τους αντικειμενικούς δείκτες (και, κυρίως, τον υπέρτατο όλων – τον αριθμό των θανάτων) – και της αξιολόγησης της αντίστοιχης κυβέρνησης από τους πολίτες.** Σχεδόν αδιακρίτως, όλες οι κυβερνήσεις και οι ηγέτες είδαν την αποδοχή και τα ποσοστά τους να αυξάνονται, περισσότερο ή λιγότερο, ακόμα και στις χώρες που δέχτηκαν τα μεγαλύτερα πλήγματα από τον covid19. Ακόμα και στην ευθεία (και άρα πιο «σκληρή») ερώτηση – αν οι πολίτες θεωρούν ότι «η κυβέρνηση χειρίζεται “πολύ” ή “αρκετά καλά” την πανδημία» – οι θετικές απαντήσεις ήταν πολύ υψηλές, ακόμα και σε χώρες όπως η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία, η Γαλλία και η Ισπανία (διάγραμμα 2), όπου τα κρούσματα και οι θάνατοι λόγω covid19 ήταν από τους περισσότερους διεθνώς.

Στάσεις των Ελλήνων και των Ελληνίδων απέναντι στον covid19⁶

Όπως προαναφέραμε, η περίοδος της πανδημίας αποτελεί για πολλούς λόγους μια εξαιρετική συνθήκη, κατά την οποία **κυριάρχησε – σχεδόν μονοθεματικά – το ζήτημα του covid19** και των πολυεπίπεδων (οικονομικών, κοινωνικών, ακόμη και ψυχολογικών) συνεπειών της πανδημίας και του lockdown. Για το λόγο αυτό είναι χρήσιμο – προκειμένου να κατανοήσουμε πληρέστερα το πλαίσιο μέσα στο οποίο αποτυπώνονται οι τάσεις που θα δούμε

⁶ Τα στοιχεία που παρουσιάζονται παρακάτω προέρχονται από τις έρευνες (το πιο πρόσφατο «κύμα», όπου έγιναν περισσότερες) των εταιριών ΚΑΠΑ Research (διαθέσιμη εδώ : <https://kaparesearch.com/april2020-covid19-gr/>), About People (διαθέσιμη εδώ : <https://www.news247.gr/20-20/ereyna-news-24-7-o-fovos-gia-ton-koronoio-feygei-i-anisychia-gia-tin-oikonomia-erchetai.7628193.html?>) και Prorata (διαθέσιμη εδώ : <https://prorata.gr/2020/04/26/i-ellada-stin-epoxi-koronoiou-i-triti-ereyna/>). Ανάλογες ερωτήσεις υπήρξαν και σε πλήθος άλλων ερευνών, ωστόσο η αθροιστική ή συγκριτική τους παρουσίαση στο παρόν πλαίσιο δεν κρίθηκε σκόπιμη, με δεδομένο ότι ο σκοπός της παράθεσης των ευρημάτων είναι απλώς να δοθεί στον αναγνώστη/στην αναγνώστρια μία γενική ιδέα των στάσεων των πολιτών απέναντι στον covid19.

στη συνέχεια – να υπενθυμίσουμε κάποια από τα βασικά ευρήματα των ερευνών κοινής γνώμης που πραγματοποιήθηκαν και δημοσιεύτηκαν γύρω από τα θέματα που σχετίζονται με την πανδημία και την αντιμετώπισή της.

Ο covid19 ως καθοριστική συνθήκη για το σήμερα, αλλά και για το αύριο

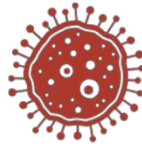
88%

Η ζωή μου άλλαξε "πολύ" ή "αρκετά" λόγω του covid19



67%

Ο covid19 θα έχει δραστική και μόνιμη επίδραση στον τρόπο ζωής μας από εδώ και στο εξής.



"Διστακτικοί"...

18

44%

Θεωρώ πιθανό να μπούμε ξανά σε καραντίνα μέσα στο καλοκαίρι.



37%

Θα νιώσω ασφαλής να επιστρέψω στην καθημερινότητά μου όταν βρεθεί φάρμακο/ εμβόλιο



7%

Ίσως δεν επιστρέψω στην καθημερινότητά μου ποτέ



Οι πολίτες – ειδικά όσο περνούσε ο χρόνος – φαίνεται ότι θεωρούν την πανδημία ένα σημείο τομής, που επέδρασε καθοριστικά στη ζωή τους, όχι μόνο σήμερα, αλλά πιθανόν και στο προσεχές μέλλον και ενδεχομένως στο διηνεκές.

Προτεραιότητα στην οικονομική κρίση

84%

Η κρίση του covid19 στην Ελλάδα είναι περισσότερο οικονομική.



59%

Η οικονομική κρίση στη χώρα μας θα είναι τόσο βαθιά όσο και η κρίση του 2010.



39%

Δεν θα φταίει καμία νυν ή προηγούμενη ελληνική κυβέρνηση αν υπάρξει περίοδος λιτότητας μετά τον covid19. Η πανδημία είναι μια ασύμμετρη απειλή.

62%

Οι συνέπειες από την οικονομική κρίση λόγω του covid19 θα διαρκέσουν 2 χρόνια ή περισσότερο.

80%

Με φοβίζει περισσότερο η άνοδος της ανεργίας και της φτώχειας ως συνέπεια του covid19.



Οι πολίτες – ενδεχομένως και λόγω της προηγούμενης πολύ δύσκολης για την ελληνική κοινωνία δεκαετία – δείχνουν να ανησυχούν περισσότερο για τις οικονομικές διαστάσεις της τρέχουσας κρίσης και είναι απαισιόδοξοι για τις προβλέψεις τους για την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, όχι μόνο βραχυπρόθεσμα, αλλά και για τα επόμενα χρόνια. Ωστόσο, μια σημαντική μερίδα φαίνεται ότι δεν εντοπίζει πολιτικές επιλογές πίσω από το βάθος ή την έκταση της κρίσης, αλλά θεωρεί ότι πρόκειται για μια «ασύμμετρη απειλή» που εκφεύγει του ελέγχου οποιασδήποτε κυβέρνησης.

51%

Το εισόδημά μου κατά την κρίση του covid19 έχει επηρεαστεί "πολύ" ή "αρκετά αρνητικά"



28%

Θα υποστώ ανεπανόρθωτη οικονομική ζημιά από την κρίση του covid19



37%

Ανησυχώ μήπως χάσω τη δουλειά μου το επόμενο διάστημα λόγω του covid19.



Δύσκολη είναι και η οικονομική κατάσταση σε προσωπικό επίπεδο για πολλούς από τους πολίτες που απάντησαν στις σχετικές έρευνες, με την ανεργία να απασχολεί σημαντική μερίδα αυτών, ενώ πολλοί είναι και όσοι χαρακτηρίζουν την οικονομική ζημιά που θα υποστούν από τον covid19 «ανεπανόρθωτη».

Ανησυχώ περισσότερο για...

54%

...την οικονομική μου
κατάσταση/ το εισόδημά
μου



53%

...την υγεία τη δική μου
και της οικογένειάς μου



22%

Θα επέστρεφα στην καθημερινότητά
μου, ακόμα και αν ο κίνδυνος ήταν
υψηλός, για οικονομικούς λόγους.



Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι η ανησυχία των ανθρώπων για την οικονομική τους κατάσταση και το εισόδημά τους ξεπερνάει – έστω και οριακά – την ανησυχία τους για την υγεία τους (στοιχείο ενδεχομένως ευεξήγητο, από τη στιγμή που στην Ελλάδα επιτεύχθηκε ο στόχος της επιπεδοποίησης της καμπύλης, η γνωστή έκκληση «flatten the curve»). Μάλιστα περισσότεροι από έναν στους πέντε θα επέστρεφαν στην «κανονικότητα» ακόμα και με κίνδυνο για την υγεία και τη ζωή τους, γιατί έχουν ανάγκη να εργαστούν/για οικονομικούς λόγους – στοιχείο ενδεικτικό της απελπισίας ορισμένων από τους συμπολίτες μας που υπέστησαν τη μεγαλύτερη ζημιά.

Προβληματισμός για τη δημοκρατία

37%

Κάποια από τα μέτρα περιορισμού και ελέγχου θα συνεχίσουν να εφαρμόζονται και αυτό θα αποτελέσει πλήγμα στα ατομικά και δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών.



Παρά το γεγονός ότι η κυρίαρχη αντίληψη ήθελε τις δημοκρατικές ευαισθησίες «πολυτέλεια» μέσα σε συνθήκες εξαίρεσης, ένα καθόλου ευκαταφρόνητο ποσοστό των πολιτών εκτιμά ότι κάποια από τα μέτρα περιορισμού και ελέγχου θα συνεχίσουν να εφαρμόζονται και ανησυχεί ότι αυτό θα πλήξει τα δικαιώματά τους.

Νέες αξίες και αντιλήψεις

53%

Η κρίση του covid19 αναδεικνύει την αναγκαιότητα της ενωμένης Ευρώπης.



69%

Η κρατική παρέμβαση στην αγορά είναι απαραίτητη για την προστασία του κοινού συμφέροντος.



79%

Θα συμφωνούσα με τη μόνιμη θέσπιση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για όλους.



Η εμπειρία της πρωτόγνωρης αυτής κρίσης φαίνεται ότι οδήγησε μεγάλο μέρος της κοινωνίας να αντιμετωπίζει πιο ευνοϊκά απόψεις γύρω από την ευρωπαϊκή ενοποίηση και αλληλεγγύη, την ανάγκη κρατικής παρέμβασης στην αγορά, αλλά και τη μόνιμη θέσπιση ενός ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος για όλους. Είναι πιθανό η αίσθηση της ξαφνικής απώλειας του ελέγχου στη ζωή τους – αυτό που λέμε στην καθομιλουμένη ότι «έχασαν τη γη κάτω από τα πόδια τους» – να οδήγησε αρκετούς να ξανασκεφτούν την αξία της αλληλεγγύης και της ύπαρξης ενός κοινωνικού κράτους, αφού συνειδητοποίησαν ότι εν δυνάμει είμαστε όλοι ευάλωτοι. Η μεταβολή αυτή δημιουργεί ένα κατ' αρχήν ευνοϊκό «παράθυρο ευκαιρίας» για τις δυνάμεις της Αριστεράς, χωρίς να σημαίνει ότι – από μόνη της – στρέφει την κοινωνία προς τα αριστερά.

Πιστεύω περισσότερο από πριν...



Αξίες και έννοιες όπως η αλληλεγγύη και το κοινωνικό κράτος εμφανίζονται λοιπόν ενισχυμένοι, όπως και η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς της ελληνικής πολιτείας. Την ίδια στιγμή, ενισχυμένη εμφανίζεται και η εμπιστοσύνη στην επιστήμη – στοιχείο συναφές με την κυριαρχία του επιστημονικού λόγου που προαναφέραμε. Πρόκειται ωστόσο για μια εξέλιξη που μπορεί να λειτουργήσει διττά, όπως είπαμε, είτε ενισχύοντας τον ορθολογισμό έναντι των fake news και των θεωριών συνωμοσίας (conspiracy theories), είτε συσκοτίζοντας τις πολιτικές διαστάσεις της κρίσης και, κυρίως, της διαχείρισής της.

45%

Ο κορονοϊός κατασκευάστηκε σε
εργαστήρια



35%

Δεν θα έκανα το εμβόλιο για τον
covid19 αν ήταν άμεσα διαθέσιμο.



Βέβαια, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης προς την επιστήμη δεν σημαίνει και εξάλειψη της δυσπιστίας εντός της ελληνικής κοινωνίας. Έτσι μια σημαντική μερίδα πιστεύει ότι ο κορονοϊός είναι προϊόν εργαστηριακών πειραμάτων και περίπου ένας στους τρεις δεν προτίθεται να κάνει το εμβόλιο, ακόμα και αν αυτό καταστεί άμεσα διαθέσιμο.

Νέες και παλιές συνήθειες

52%

Θα προτιμούσα να επιστρέψω στο χώρο εργασίας μου όπως πριν, ακόμα και αν ο εργοδότης μου το άφηνε στη διακριτική μου ευχέρεια



39%

Μετά τον covid19 θα κάνω περισσότερο συχνά συναλλαγές με το Κράτος μέσω διαδικτύου



Όλες οι αλλαγές στις οποίες – αναγκαστικά – υποβληθήκαμε κατά τη διάρκεια του lockdown, κυρίως με τη γενικευμένη χρήση των τεχνολογικών μέσων για τηλε-εργασία, τηλε-αγορές, τηλε-συναλλαγές με τις τράπεζες, το Δημόσιο κ.λπ. δεν φαίνεται ότι αξιολογούνται θετικά από τους πολίτες. Έτσι, ναι μεν τέσσερις στους δέκα προτίθενται να κάνουν συχνότερα συναλλαγές με το κράτος μέσω διαδικτύου, ακόμα και μετά το τέλος της πανδημίας, ωστόσο η πλειοψηφία προτιμά να γυρίσει στο χώρο εργασίας της, ακόμα κι αν της δοθεί η ευχέρεια επιλογής από τον εργοδότη – πιθανότατα γιατί οι εργαζόμενοι έχουν αντιληφθεί εξ ίδιας πείρας ότι η τηλε-εργασία, εκτός από διευκολύνσεις, περιλαμβάνει και πολλαπλές προκλήσεις και προβλήματα.

Τα πήγαμε καλά, αλλά τελικά θα βγούμε χαμένοι

58%

Η Ελλάδα θα βγει χαμένη από την
κρίση του covid19.



Παρά τη συστηματική προσπάθεια τόνωσης του φρονήματος και ενός αισθήματος υπερηφάνειας, στη βάση της επιτυχούς απόκρουσης του πρώτου κύματος της πανδημίας, οι πολίτες φαίνεται ότι έχουν συνειδητοποιήσει στην πλειοψηφία τους τις δυσκολίες που έχουμε μπροστά μας και είναι συνολικά απαισιόδοξοι, αφού οι έξι στους δέκα πιστεύουν ότι η Ελλάδα θα βγει χαμένη από αυτή την κρίση.

Τα δημοσκοπικά ευρήματα της περιόδου

Ποιες έρευνες περιλαμβάνονται στην ανάλυση

Η προηγούμενη έκδοση των **Εκλογικών Τάσεων** δημοσιεύτηκε στις 18 Μαρτίου του 2020, ακριβώς δύο μέρες πριν η κυβέρνηση αποφασίσει την απαγόρευση της κυκλοφορίας και το κλείσιμο των επιχειρήσεων, με άλλα λόγια το γενικευμένο lockdown, με σκοπό την αντιμετώπιση της πανδημίας.

Στο χρονικό διάστημα από 19/3/2020 έως 28/5/2020, δημοσιοποιήθηκαν αρκετές έρευνες, τα ερωτήματα των οποίων ήταν κυρίως προσανατολισμένα στον κορονοϊό, την αξιολόγηση της κυβέρνησης ως προς τη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης και τα συναισθήματα που είχαν οι πολίτες σε αυτή την πρωτόγνωρη κατάσταση εγκλεισμού. Υπήρχαν όμως και εταιρείες που στο ερωτηματολόγιο για την πανδημία συμπεριελάμβαναν και «κλασικές» πολιτικές ερωτήσεις, όπως αυτές που έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στις πολιτικές δημοσκοπήσεις. Από αρκετούς πολιτικούς αναλυτές διατυπώθηκε η άποψη ότι **αυτές οι «κλασικές» πολιτικές ερωτήσεις σε χρονικό διάστημα εγκλεισμού και έντονου φόβου για την υγεία μας και για τους ανθρώπους μας, δεν προσφέρονται για σίγουρα συμπεράσματα καθώς το συναίσθημα και ο φόβος υπερβαίνουν την οποιαδήποτε ορθολογική κρίση.** Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, και σε αυτή την «ειδική έκδοση» των **Εκλογικών Τάσεων** θα παρουσιάσουμε κανονικά τα ευρήματα των πολιτικών δημοσκοπήσεων και θα επιχειρήσουμε την ανάλυσή τους, **έχοντας βέβαια πάντοτε υπόψη το γενικό πλαίσιο που ήδη περιγράψαμε – ότι δηλαδή εξ ορισμού κρίσεις τέτοιου είδους και μεγέθους ενισχύουν την εκάστοτε κυβέρνηση.**

Κατά την περίοδο που μας ενδιαφέρει (19/3-28/5/2020) δημοσιεύτηκαν δεκατέσσερις (14) έρευνες με πολιτικά ερωτήματα, και συγκεκριμένα : Δύο (2) έρευνες από την εταιρεία OPINION POLL (23-26/3, 7-9/5), δύο (2) από την Pulse RC (30/3-1/4, 4-6/5), δύο (2) από την εταιρεία MRB (13/4, 18/5), δύο (2) από την εταιρεία Metron Analysis (22-28/4, 22-27/5) και από μία (1) έρευνα από τις εταιρείες MARC (14/4), ΚΑΡΑ RESEARCH (15-17/4), GPO (14-22/4) – που δημοσίευσε έρευνα για πρώτη φορά μετά από 4 χρόνια –, PRORATA (24-29/4), INTERVIEW (3-6/5) και ALCO (5-10/5).

Τέλος, υπενθυμίζεται ότι όλα τα αριθμητικά δεδομένα προκύπτουν από τον μέσο όρο των αντίστοιχων ευρημάτων των επιμέρους δημοσκοπήσεων που περιλαμβάνονται στην ανάλυση, για όσες φυσικά μεταβλητές περιλαμβάνονται σε κάθε έρευνα, χωρίς να σημαίνει δηλαδή ότι όλες οι μεταβλητές περιλαμβάνονται σε όλες τις έρευνες, ενώ η σύγκριση των δεδομένων γίνεται με τα αντίστοιχα δεδομένα της αμέσως προηγούμενης έκδοσης των Εκλογικών Τάσεων.



[Opinion Poll](#)
[23-26/3](#)



[Pulse RC](#)
[30/3-1/4](#)



[MRB](#)
[13/4](#)



[Marc](#)
[14/4](#)



[Kapa Research](#)
[15-17/4](#)



[GPO](#)
[14-22/4](#)



[Metron Analysis](#)
[22-28/4](#)



[Prorata](#)
[24-29/4](#)



[Interview](#)
[3-6/5](#)



[Pulse RC](#)
[4-6/5](#)



[Opinion Poll](#)
[7-9/5](#)



[Alco](#)
[5-10/5](#)



[MRB](#)
[18/5](#)



[Metron Analysis](#)
[\(22-27/5\)](#)

** Πατώντας σε κάθε έρευνα μπορείτε να δείτε την αναλυτική της παρουσίαση.

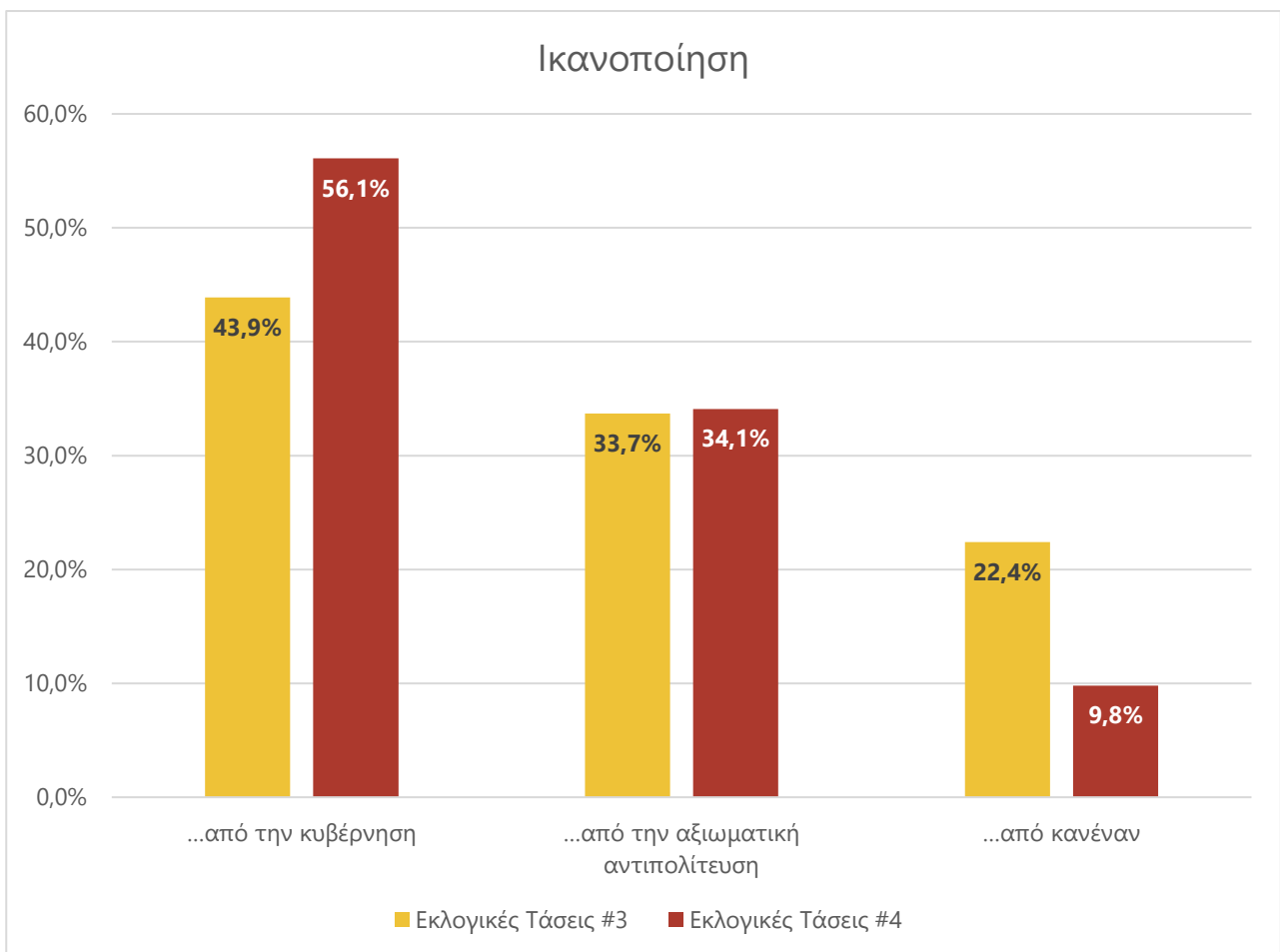
Βαθμός ικανοποίησης από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση

Όπως έχουμε προαναφέρει, για την αποτύπωση της ικανοποίησης από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση, αντίστοιχα, λαμβάνουμε υπόψη όχι μόνο τις απαντήσεις σε ευθείες ερωτήσεις για το θέμα («πόσο ικανοποιημένος/-η είστε από τη ΝΔ ως κυβέρνηση» ή «πόσο ικανοποιημένος/-η είστε από τον ΣΥΡΙΖΑ ως αξιωματική αντιπολίτευση»), αλλά και τις θετικές αξιολογήσεις που διατυπώνουν για την κυβέρνηση ή την αντιπολίτευση, αντίστοιχα, σε επιμέρους θέματα, προτάσεις ή χειρισμούς.

Τα ευρήματα της περιόδου που μελετάμε ως προς το συγκεκριμένο θέμα, επιβεβαιώνουν τη διεθνή και γνωστή τάση που προαναφέραμε, ότι **σε περιόδους έντονης κρίσης ο φόβος συσπειρώνει τους πολίτες γύρω από τις ήδη «γνωστές» και «οικείες» δυνάμεις, και κυρίως την εκάστοτε κυβέρνηση**. Έτσι, τα επίπεδα ικανοποίησης από την κυβέρνηση ανέβηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας, φτάνοντας ένα μέσο ποσοστό 56.1% (όσοι δήλωσαν ικανοποιημένοι/-ες). Η γενική αυτή ικανοποίηση διαμορφώνεται από δύο διαφορετικές συνιστώσες: αφ' ενός τα εξαιρετικά υψηλά ποσοστά, της τάξης του 80%, που έκριναν θετικά την κυβέρνηση για τη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης και, αφ' ετέρου, τα αρκετά χαμηλότερα ποσοστά, της τάξης του 50%, που έκριναν θετικά τα μέτρα στήριξης στους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις. Είναι σαφές ότι σε αυτό το 80% που αξιολόγησε θετικά την κυβέρνηση για τη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης συμπεριλαμβάνεται, προφανώς, και **ο κύριος όγκος των ψηφοφόρων όλης της αντιπολίτευσης, η οποία επίσης είχε συμφωνήσει με το lockdown**, ενώ προΐούσης της πανδημίας αποτυπώνει και τα συναισθήματα **ανακούφισης** των πολιτών, όσο έβλεπαν ότι ο κίνδυνος να ζήσουν στιγμές αντίστοιχες με της Ιταλίας ή άλλων χωρών απομακρύνονταν⁷. Την ίδια στιγμή βέβαια, ιδιαίτερη σημασία έχει να υπογραμμίσουμε ότι – παράλληλα με την άνοδο της ικανοποίησης προς την κυβέρνηση και, ως ένα βαθμό, παρά την άνοδο αυτή – μικρή άνοδο παρουσίασε και η ικανοποίηση για την αξιωματική αντιπολίτευση, η οποία διεύρυνε το ακροατήριό της, κυρίως με τις προτάσεις που αυτή κατέθεσε στο πλαίσιο του προγράμματος «Μένουμε Όρθιοι Ι» και «Μένουμε Όρθιοι ΙΙ».

⁷ Αξίζει να υπογραμμίσουμε κανείς τις συχνές και αναλυτικές αναφορές των αρμόδιων κρατικών αξιωματούχων για την καθημερινή ενημέρωση των πολιτών, κ. Σωτήρη Τσιόρδα και κ. Νίκου Χαρδαλιά, στην κατάσταση στις άλλες χώρες. Η έκκληση «να μην γίνουμε Ιταλία», κατά τις ημέρες που έκαναν το γύρο του κόσμου οι εικόνες των στρατιωτικών φορτηγών που μετέφεραν μαζικά φέρετρα για αποτέφρωση των νεκρών σε διάφορες πόλεις, αποσκοπούσε προφανώς στο να «ταρακουνήσει» την κοινή γνώμη, προκειμένου οι πολίτες να συμμορφωθούν με τα μέτρα του lockdown. Ωστόσο, την ίδια στιγμή – ηθελημένα ή, το πιο πιθανό, αθέλητα – οι αναφορές αυτές και η αναλυτική τους προβολή από τα ΜΜΕ (στην αρχή τουλάχιστον αναλυτικότερη από τις αντίστοιχες αναφορές για την κατάσταση στην Ελλάδα) παρήγαγαν και ένα έμμεσο πολιτικό αποτέλεσμα : Ο φόβος της πρώτης περιόδου έδωσε εύκολα τη θέση του σε μια γενικευμένη ανακούφιση ότι «αποφύγαμε τον εφιάλτη» (κάτι που επίσης προβλήθηκε συστηματικά από τα αρμόδια κυβερνητικά χείλη). Έτσι, η θετική εξέλιξη για τη χώρα μας αποδόθηκε στους κυβερνητικούς χειρισμούς – παρά το γεγονός ότι σε αυτή φαίνεται ότι συντέλεσαν, όπως τουλάχιστον δείχνουν τα μέχρι τώρα επιστημονικά δεδομένα, και σειρά αντικειμενικών παραγόντων (από τη μικρή διεθνή κίνηση στη χώρα μας κατά τους χειμερινούς μήνες, μέχρι στοιχεία που αφορούν το κλίμα, το εθνικό πρόγραμμα εμβολιασμών ή άλλα δεδομένα που θα εξηγούσαν ενδεχομένως τη «διαίρεση» της Ευρώπης σε Δυτική και Ανατολική, σε ό,τι αφορά τη διασπορά του ιού).

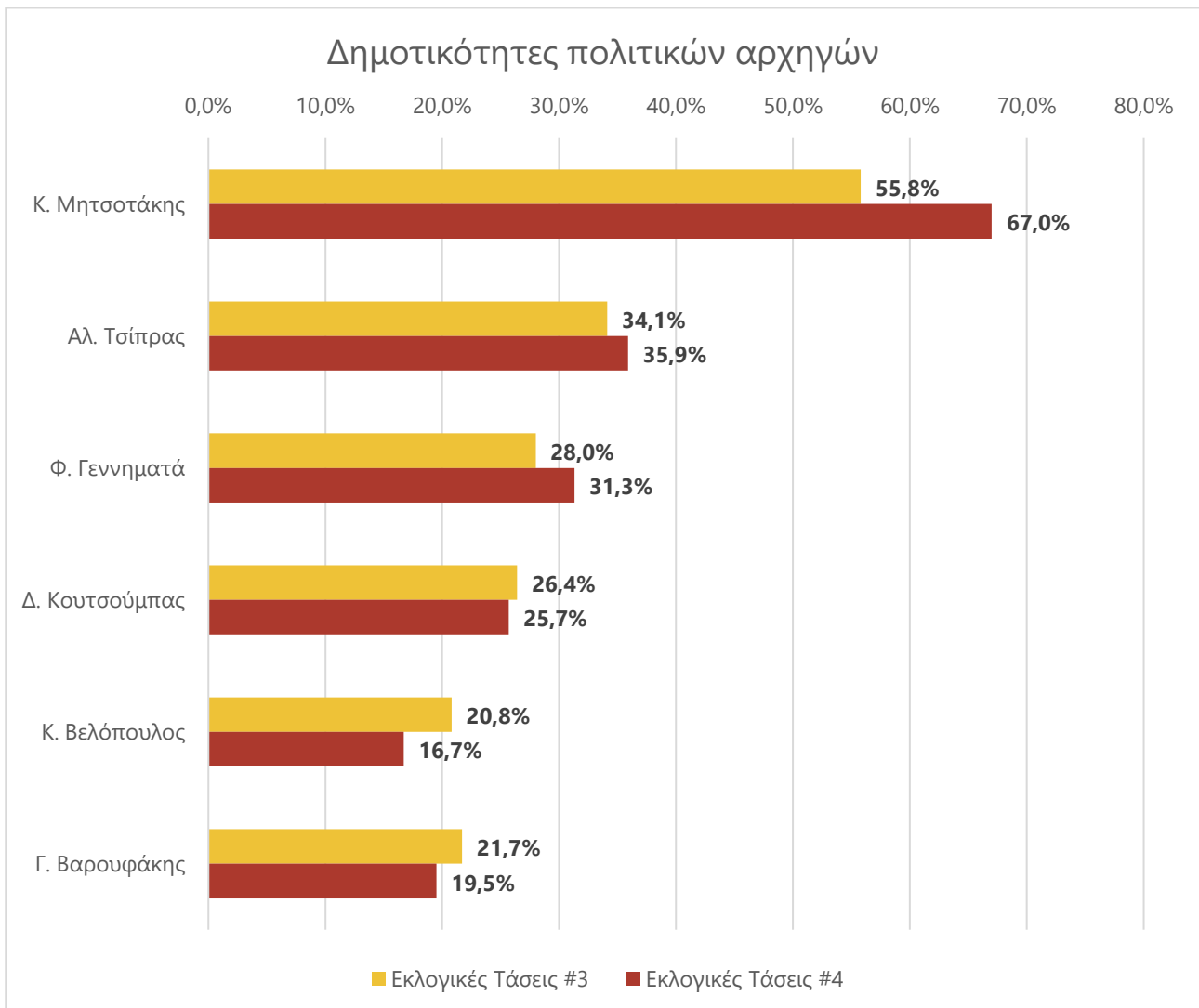
Διάγραμμα 5 : Τι ποσοστό της ελληνικής κοινωνίας είναι ικανοποιημένο από την κυβέρνηση και από την αξιωματική αντιπολίτευση, αντίστοιχα;



Δημοτικότητα πολιτικών αρχηγών

Aν και συχνά έχουμε αναφερθεί στη μειωμένη αναλυτική αξία του δείκτη της δημοτικότητας κάθε πολιτικού αρχηγού, σημειώνουμε ότι τα ευρήματα αυτής της περιόδου συμβαδίζουν με όσα προαναφέραμε για την ικανοποίηση από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση. Έτσι, εκτός του πρωθυπουργού, τα ποσοστά της δημοτικότητας του οποίου αυξήθηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας κατά 11,2%, όπως ήταν αναμενόμενο, αύξηση παρουσίασε και η δημοτικότητα τόσο του Αλέξη Τσίπρα, όσο και της Φώφης Γεννηματά – των αρχηγών δηλαδή των μεγαλύτερων κοινοβουλευτικών κομμάτων της αντιπολίτευσης – γεγονός που πρέπει να θεωρηθεί **επιβράβευση εκ μέρους των πολιτών, αφ' ενός για το γεγονός ότι στήριξαν το lockdown και το «μένουμε σπίτι», αφ' ετέρου για το ότι ανέδειξαν κυβερνητικά λάθη ή επιλογές που είχαν αρνητικό πολιτικό πρόσημο** (π.χ. το φιάσκο με την κατάρτιση των επιστημόνων, η απορρύθμιση της αγοράς εργασίας κ.λπ.) **και κατέθεσαν προτάσεις για την «επόμενη μέρα».**

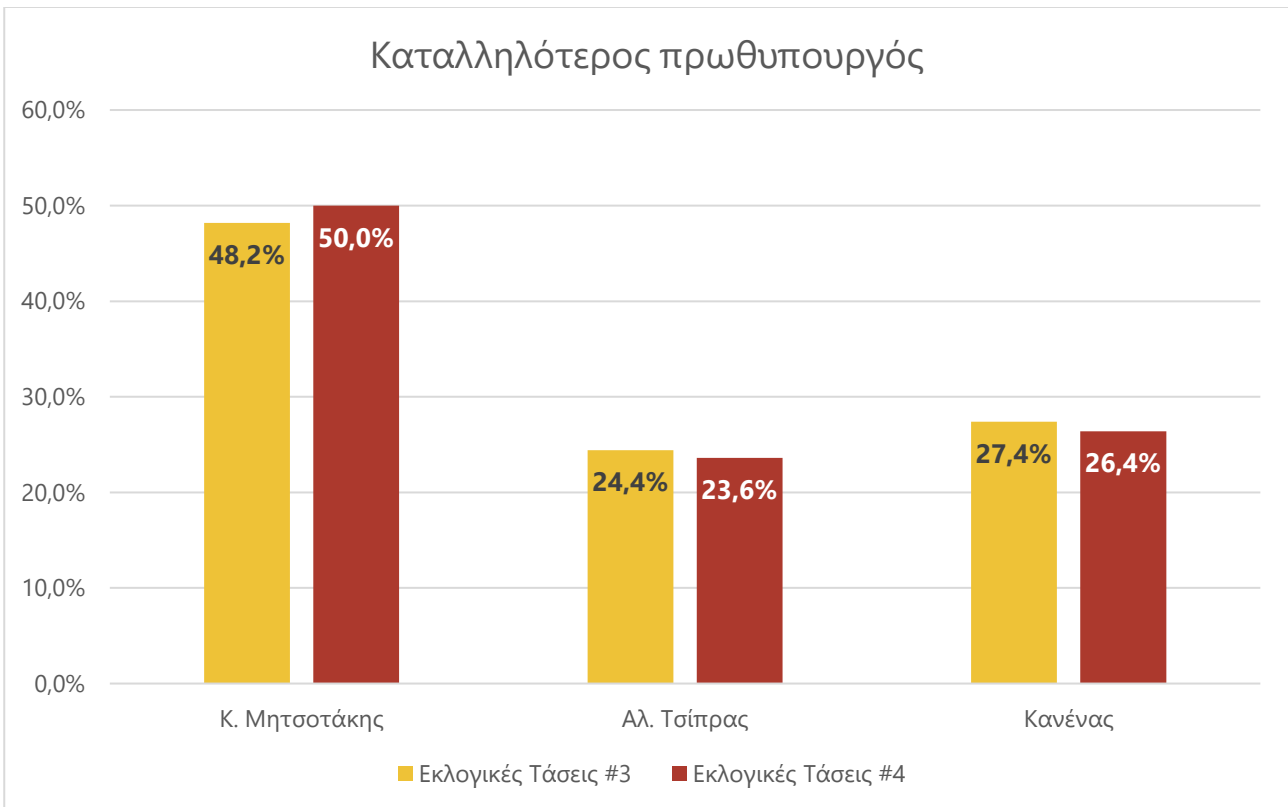
Διάγραμμα 6 : Τι ποσοστό των πολιτών έχει θετική γνώμη για καθέναν/καθεμία από τους/τις πολιτικούς αρχηγούς;



Καταλληλότερος πρωθυπουργός

Η τάση ενίσχυσης της ηγεσίας που παρατηρείται σε περιόδους κρίσης δεν θα μπορούσε να μην αποτυπωθεί και στις επιλογές των πολιτών ως προς τον καταλληλότερο για πρωθυπουργό. Έτσι, από τα δεδομένα των ερευνών της περιόδου της πανδημίας, εμφανίζεται μία τάση συσπείρωσης γύρω από το πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη, τα ποσοστά του οποίου ως «καταλληλότερου πρωθυπουργού» σημειώνουν μικρή αύξηση. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι **στο πρόσωπο του Κ. Μητσοτάκη δεν αποτυπώνεται στην ίδια κλίμακα η θετική γνώμη της κοινωνίας για τους κυβερνητικούς χειρισμούς κατά την κρίσιμη περίοδο**, αφού η αύξηση που παρουσιάζεται στο ποσοστό όσων θεωρούν καταλληλότερο για πρωθυπουργό είναι αισθητά μικρότερη της αύξησης που παρουσιάζει η ικανοποίηση από την κυβέρνηση, αλλά και της αύξησης στην πρόθεση ψήφου προς το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

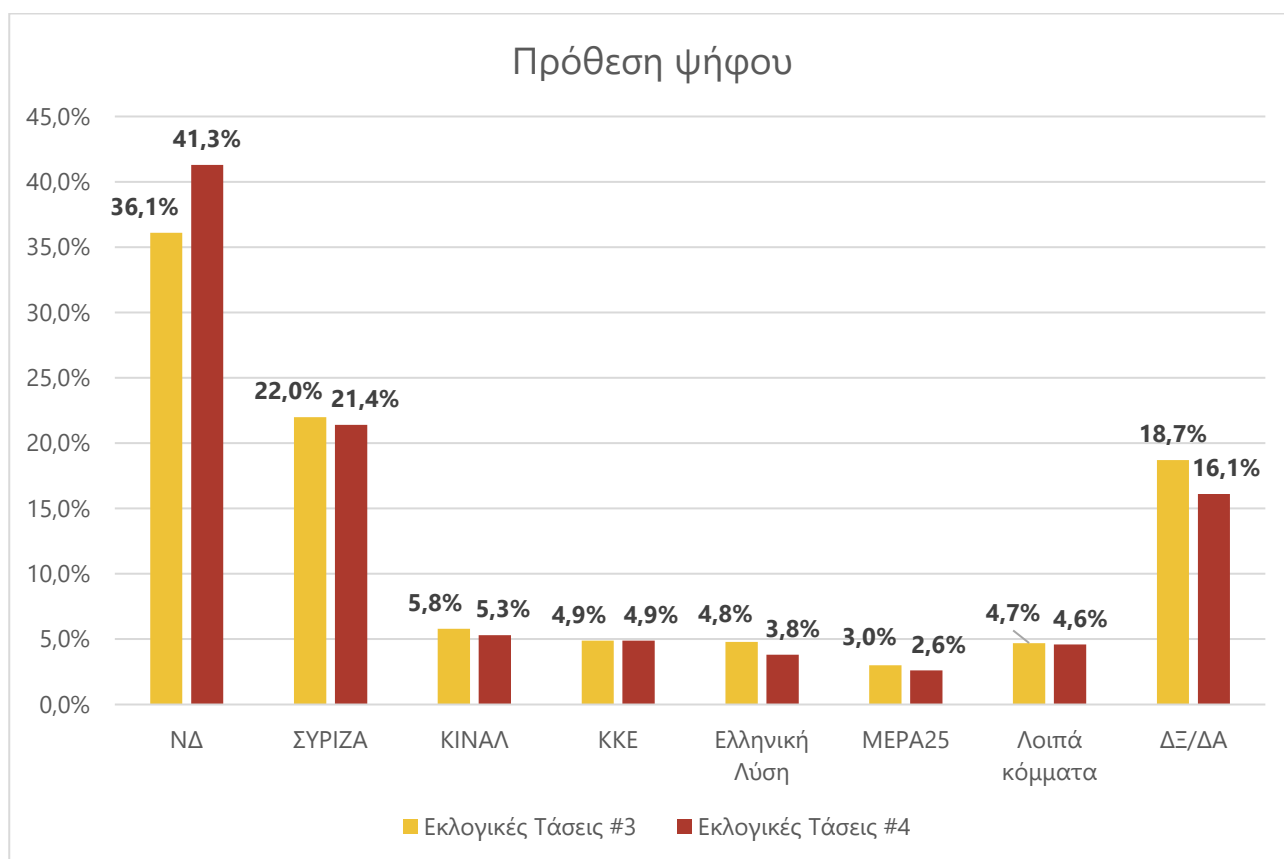
Διάγραμμα 7 : Ποιον πολιτικό αρχηγό θεωρούν οι πολίτες καταλληλότερο για πρωθυπουργό;



Πρόθεση ψήφου

Και στην πρόθεση ψήφου αποτυπώνεται η τάση συσπείρωσης των πολιτών γύρω από την εκάστοτε κυβέρνηση, την οποία παρατηρήσαμε και σε πανευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Κατά την περίοδο της πανδημίας, η Νέα Δημοκρατία ήταν το μόνο κόμμα που αύξησε τα ποσοστά του στην πρόθεση ψήφου⁸, ενώ όλα τα υπόλοιπα είχαν μικρές απώλειες, με εξαίρεση το ΚΚΕ που διατήρησε το ποσοστό του σταθερό. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας ένα μέρος των πολιτών που βρίσκονταν στη «γκρίζα ζώνη» τοποθετήθηκε κομματικά, εξ ου και μειώθηκε το ποσοστό της αδιευκρίνιστης ψήφου.

Διάγραμμα 8 : Ποιο κόμμα θα ψήφιζαν οι πολίτες αν γινόταν εκλογές κατά την περίοδο της πανδημίας;



⁸ Οι μικρές διαφορές που παρουσιάζονται εδώ σε σύγκριση με τα ποσοστά της ΝΔ που αναφέρθηκαν ανωτέρω, με πηγή το Europe Elects, έχουν να κάνουν με τη μεθοδολογία καταγραφής: Στις **Εκλογικές Τάσεις** αποτυπώνουμε, όπως έχουμε πει, το μέσο όρο των δημοσιευμένων δημοσκοπήσεων κατά την περίοδο που μελετάμε. Το Europe Elects καταγράφει διαχρονικά το μέσο δημοσκοπικό ποσοστό κάθε κόμματος με βάση ευρύτερης διάρκειας χρονοσειρές (βλ. αναλυτικά για τη μεθοδολογία του στο www.europeelects.eu).

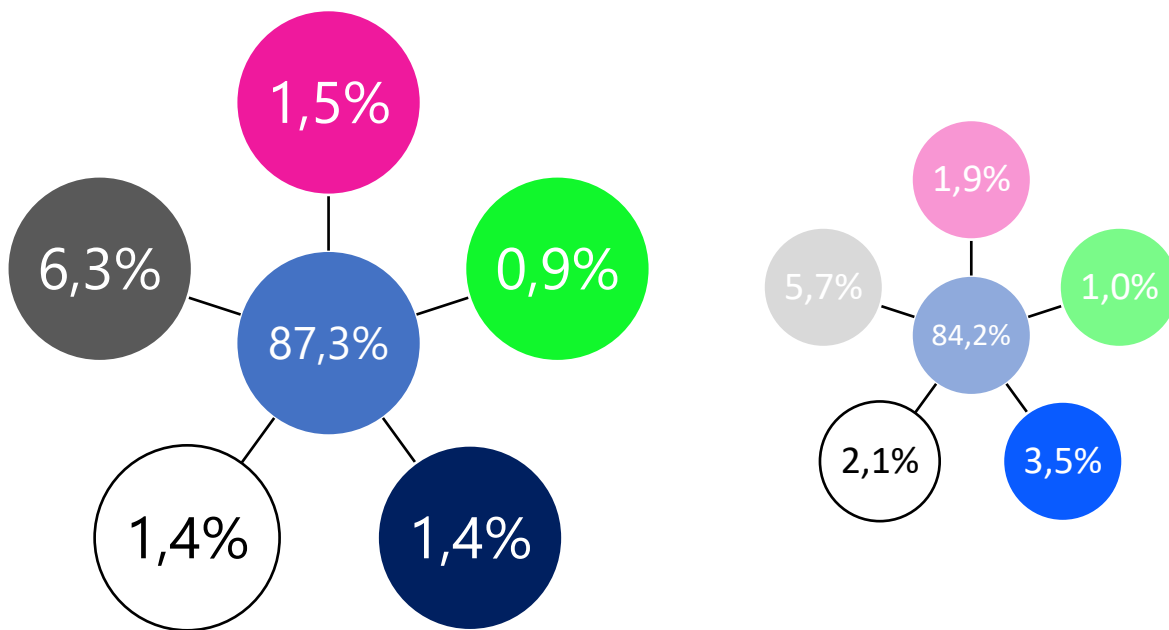
Συσπειρώσεις της εκλογικής βάσης των κομμάτων

Aπό την αμέσως προηγούμενη έκδοση (#3) των **Εκλογικών Τάσεων** εγκαινιάσαμε την παρακολούθηση ενός νέου στοιχείου, της συσπείρωσης και των μετακινήσεων των ψηφοφόρων κάθε κόμματος (με βάση την ψήφο στις βουλευτικές εκλογές του Ιουλίου του 2019), την οποία παρουσιάζουμε παρακάτω για τα δύο μεγάλα κόμματα (ΝΔ, ΣΥΡΙΖΑ).

Συσπειρώσεις-μετακινήσεις των ψηφοφόρων της Νέας Δημοκρατίας

H ΝΔ αύξησε την ήδη υψηλή συσπείρωσή της από το 84,2% στο 87,3%, μειώνοντας τις μετακινήσεις ψηφοφόρων της κυρίως προς την Ελληνική Λύση (στο μισό), ενώ οι άλλες μετακινήσεις είναι αριθμητικά ασήμαντες.

Διάγραμμα 9 : Τι θα ψήφιζαν σήμερα όσοι ψήφισαν ΝΔ τον Ιούλιο του 2019;



Εκλογικές Τάσεις #4

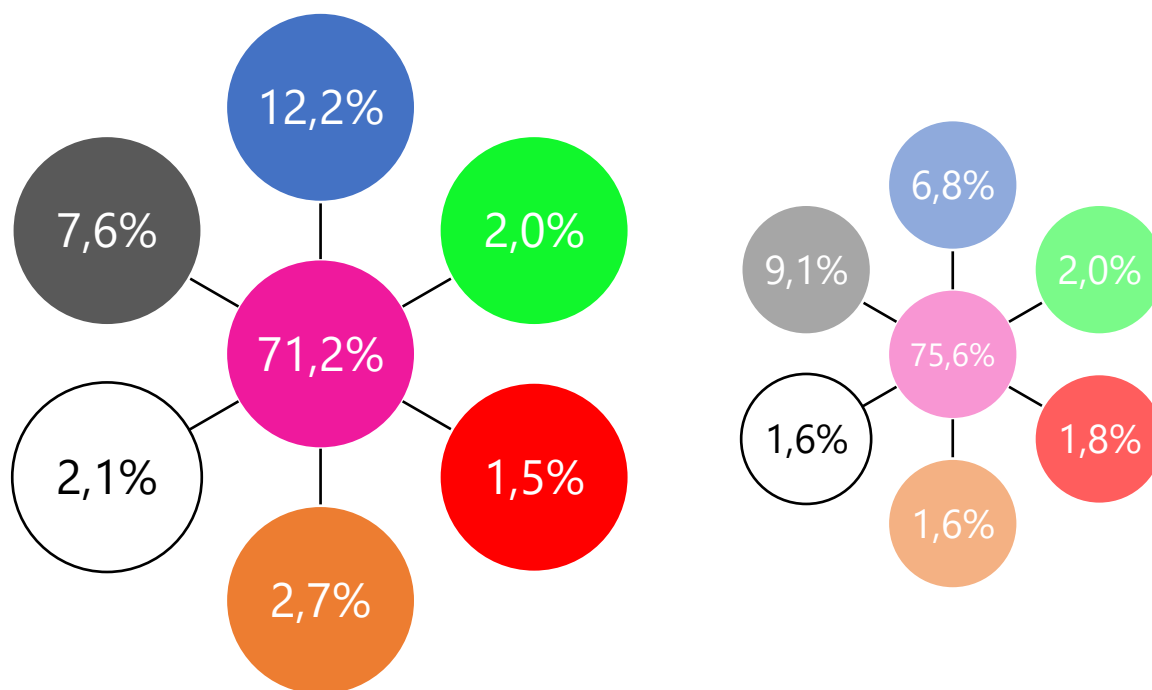
Εκλογικές Τάσεις #3

Νέα Δημοκρατία ΣΥΡΙΖΑ ΚΙΝΑΛΛ Ελληνική Λύση Λοιπά κόμματα Αδιευκρίνιστη ψήφος

Συσπειρώσεις-μετακινήσεις των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ

Σε ό,τι αφορά τον ΣΥΡΙΖΑ, η συσπείρωση των ψηφοφόρων του Ιουλίου του 2019 παρουσίασε μείωση από 75,6% σε 71,2%, ενώ αυξήθηκαν οι μετακινήσεις προς τη ΝΔ από 6,8% σε 12,2%. Μικρές απώλειες είχε ο ΣΥΡΙΖΑ και προς το Μέγα25 (1,1%) και προς τα λοιπά κόμματα (0,5%). Παρατηρούμε επίσης ότι μειώθηκαν και οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ που προς την γκριζα ζώνη 1,5%. Η μελέτη των μετακινήσεων – συσπειρώσεων της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ μπορούν να εξηγήσουν και μαθηματικά την πρόθεση ψήφου.

Διάγραμμα 10 : Τι θα ψήφιζαν σήμερα όσοι ψήφισαν ΣΥΡΙΖΑ τον Ιούλιο του 2019;



Εκλογικές Τάσεις #4

Εκλογικές Τάσεις #3

ΣΥΡΙΖΑ Νέα Δημοκρατία KINAAΛΛ KKE Μέγα25 Λοιπά κόμματα Αδιευκρίνιστη ψήφος

Συμπεράσματα – Τάσεις

Aνεξάρτητα από τη διεθνή συζήτηση για το αν η πανδημία πρόκειται να αποτελέσει τον καταλύτη ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών μετασχηματισμών – η οποία έχει ήδη ανοίξει και έχει περισσότερο στρατηγικό χαρακτήρα – είναι ασφαλές να πει κανείς ότι η πανδημία δεν θα αποτελέσει, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, μια απλή παρένθεση σε μια κατά τα άλλα ομαλή πορεία. Σε κάθε περίπτωση αυτό είναι εμφανές στην περίπτωση της Ελλάδας, που εν προκειμένω μας ενδιαφέρει: **με αφορμή – ίσως και πρόσχημα, θα έλεγε κανείς – την πανδημία, επέρχονται βαθιές αλλαγές στην οικονομία και στην εργασία, αλλά και στο πεδίο των δημοκρατικών δικαιωμάτων, με αποτέλεσμα «βγαίνοντας από το σπίτι» να διαπιστώνουμε ότι η «κανονικότητα», στην οποία υποτίθεται ότι επιστρέφουμε, δεν υπάρχει.**

Την ίδια στιγμή, **συνήθειες, συμπεριφορές, στάσεις και αντιλήψεις που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο του lockdown είναι πιθανό ότι θα επιβιώσουν και στη συνέχεια** – κυρίως με δεδομένο ότι και στο υγειονομικό πεδίο οι εξελίξεις είναι ακόμη αβέβαιες, είναι επομένως πιθανό να παραμείνουν σε ισχύ για αρκετούς μήνες ακόμα διαφορετικής έντασης μέτρα social distancing. Νέοι τρόποι κοινωνικοποίησης και κοινωνικής κινητοποίησης, η επίσπευση του «προαναγγελθέντος θανάτου» της έντυπης ενημέρωσης, η εκούσια αποδοχή περιορισμών στο όνομα της ασφάλειας, η διαπίστωση της τρωτότητας των σύγχρονων κοινωνιών και η αμφισβήτηση πλευρών του σύγχρονου τρόπου ζωής είναι μερικές μόνο από τις παραμέτρους που διαμορφώνουν το πλαίσιο της «επόμενης μέρας».

Αρχικά, η ανησυχία για την πανδημία το προηγούμενο διάστημα εκτινάχθηκε, όπως ήταν λογικό, στην πρώτη θέση των προβλημάτων που απασχολούν τους πολίτες, αφήνοντας σε δεύτερη μοίρα θέματα όπως η οικονομία που κυριαρχούσαν σταθερά για πολλές δεκαετίες. Ασφαλώς η κρίση και η υγειονομική απειλή βρίσκεται ακόμα εδώ. Όμως **σιγά-σιγά περνάμε στη δεύτερη φάση, κατά την οποία θα έρθει και πάλι στο προσκήνιο το ζήτημα της οικονομίας**, όπως ήδη φαίνεται από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις για τον covid19 που σταχυολογήσαμε παραπάνω. Το ερώτημα αν η κυβέρνηση με τις προτάσεις που υλοποιεί θα μπορέσει να

αντιμετωπίσει τα μεγάλα οικονομικά ζητήματα της κοινωνίας θα καθορίσει τις απόψεις των πολιτών.

Με μία δόση υπερβολής, θα μπορούσε κανείς να πει ότι **η πανδημία «μηδένισε» το πολιτικό «κοντέρ», αλλάζοντας τελείως τις προτεραιότητες και τα θέματα της δημόσιας συζήτησης** – από το σχεδιασμό της «μεταμνημονιακής Ελλάδας» η κοινωνία και οι πολιτικές δυνάμεις βρίσκονται για ακόμη μια φορά αντιμέτωπες με την πρόκληση της υπέρβασης μιας πρωτόγνωρης κρίσης. Έτσι, αυτή την περίοδο θα κριθούν όλοι σχεδόν από την αρχή, τόσο η κυβέρνηση για τη διαχείριση και της υγειονομικής και της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, φυσικά και η αξιωματική αντιπολίτευση με τις προτάσεις της.